

munka

szocialista társadalmi és művészeti beszámoló

szerkeszti: kassák lajos budapest bulcsu-utca 19

a 26-ik szám tartalomjegyzéke: a világgazdaság mai mérlege (nádas endre) • szölok halottainkról (kassák lajos) • karácsonyi vendéglátás (ellen-bath hauptmann) • munkanélküliek (gró lajos) • jiri wolker vezérből • a fasiszmus ideológiája (a. k.) • az én esztorgapadom (s. tarassevitsi) • orvosok (dr. pickler lászló) • „csak húzd jonny” (balázs zoltán) • hangyatorlep (nádasz józsef) • ibrány (andronszki istván) • paluccáról és hauptmannról (kassák lajos) • vajda jános, sz. r. és k. r. figyeiöl

1932 december

26 szám

IV évfolyam

A VILÁGGAZDASÁG MAI MÉRLEGE

Ebben az összefoglalásban a mai világgazdaság vázlatos áttekintését adjuk. Megnézzük: hogyan alakult a világkapitalizmus gazdasági helyzete ebben az évben, a legutóbbi válságszakasz negyedik évében. Sorra vesszük a gazdasági termelőerők és termelőviszonyok legfontosabb tényezőit és rámutatunk a válságtünetek mögött rejlő hatóerőkre.

A válság szerepe — a kapitalisztikus gazdálkodás szempontjából — az lenne, hogy az előző „tultermelés“ során felgyűlt készleteket a kereslet színvonalára szállítsa le, a termelést a fogyasztáshoz arányítsa és a kereslet és kínálat közötti egyensúlyt helyreállítsa. A **termelés mennyisége** a legutóbbi válság folyamán is egyre csökken. A németországi termelés 1928-tól ez év elejéig 54%-kal esett és ezzel arra a nivóra zuhant vissza, ahol 1897-ben állt. Hasonlóképpen a háborúelőtti nivó alá szállt az ipari termelés a többi vezető kapitalista országban: az Egyesült Államokban, Angliában, sőt ma már Franciaországban is. Ennek ellenére egyelőre semmi jel sem mutat arra, hogy az összezsugorodott termelés elérte volna a fogyasztási egyensúlyt, tehát semmi okunk feltételezni, hogy ez a folyamat elérte volna a mélypontját.

A mai válság súlyát különösen az a körülmény fokozza, hogy a *termelési apparátus* a háborúutáni évek racionalizálási lázában óriási arányokat öltött. A kapitalista gazdaság állandóan racionalizálta üzemait, összevonta vállalatait és kiépítette technikai felszerelését, — hiszen a termelőerők állandó felfokozása a kapitalizmus természetében rejlik, — és ma eljutott addig, hogy ez a hatalmas berendezés itt áll kihasználatlanul. Az amerikai nyersvaskohók évi 52 millió tonna termelésre vannak beállítva, de ma csak 10 milliót termelnek. Az acélipar termelőképességének mindössze 15%-át használja ki. Hasonló a helyzet a gépiparban és kisebb-nagyobb mértékben a többi iparágakban is. A termelőberendezés kihasználatlansága természetesen halomra dönti a nagyüzem kalkulációját, a termelés rentabilitását lefokozza és a válságot tovább mélyíti.

A termelés válsága a termelőeszközöket és a szükséges anyagokat szolgáltató iparágakban a legélesebb. A vas- és fémipar, bányák és gépgyárak vannak a legkatasztrofálisabb helyzetben. Ezekben a *kulcsiparok*ban a legnagyobb a visszaesés, ezeknek a részvényei zuhannak a legnagyobb mértékben Amerikában épügy, mint Németországban és a többi ipari államban. Ezért kellett nemrég a Vereingte Stahlwerkét (a Charlottenhüttén keresztül) a német államnak 60 millióval szanálni. A kulcsiparok katasztrofális helyzete érthető, mert ha a fogyasztási cikkekben nem áll be fellendülés, akkor nem létesítenek új ipartelepeket, nem kell gép, vas, szén. Így például a német vasanyag-befektetés 1927 óta kerek 85%-kal esett. Nemcsak az új beruházások szüntek meg, hanem az elkopott gépeket is alig pótolják. Az építkezés pangása, a közlekedés visszaesése is a kulcsiparok válságában tükröződik. Mikor jut el a kapitalizmus addig, hogy ismét kiterjessze fix tőkét, ismét új beruházások váljanak szükségessé? Ez, a termelőberendezések mai túlméretezettsége mellett, beláthatatlan.

Feltűnő és súlyosbító sajátsága a mai válságnak, hogy a felhalmozott **árúkészletek** a termelés rohamos összezsugorodása ellenére sem akarnak eltűnni a piacról. Az ipari készletek alig mozdulnak, a nyersanyagkész-

letek pedig egyenesen nőnek. A petróleum kivételével a fontosabb nyersanyagok készlete (gyapot, kőszén, kaucsuk, fémek, stb.) az utóbbi két évben emelkedtek. Holott a „normális“ válságnak éppen a készletek gyors felszívásával kellene tehermentesíteni a piacot.

A termelés állandó csökkenése, a gazdasági élet benuványa semmagyarázható a pénzügyi helyzettel — legalább is külső látszatra — aránylag kedvező. A nagy ipari államokban, az úgynevezett hitelező államokban szokatlanul nagy a pénz likviditása. Ezért van az, hogy a kamatlábakat a legutóbbi időben oly mértékben szállították le, ami a korábbi válságok tapasztalatainak ellentmond. A korábbi válságokat általában a pénzügyi és magas kamatláb jellemezték, ma viszont Angliában 2%, az U. S. A.-ban 2½%-ra szállították le a hivatalos kamatlábat, ami nyilván a pénzügyi jele. Köztudomású, hogy a francia pénzügyi egyenesen túl van telítve, különösen, amióta rövidlejáratú külföldi kölcsöneit majdnem mindenhol visszavonta. A pénzügyi helyzetére jellemző, hogy Angliának nemrég sikerült az utóbbi idők legnagyobb állampénzügyi tranzakcióját lebonyolítani: kétmilliárd font névértékű hadikölcsön-kötvényt konvertált 5%-ról 3½%-os kamatozásra, ami mellesleg az állami költségvetését is nagymértékben tehermentesítette. Ez a pénzügyi azonban ma a betegség jele és nem a gyógyulása. Mert másrészt azt látjuk, hogy a *tőke kibocsátás* (vállalkozó pénzbefektetés, részvénykibocsátás) a legnagyobb mértékben esett és változatlanul súlyos tendenciát mutat. Amerikában 1929-ben 4839 millió dollárra rugott a tőkeemisszió; 1932 közepéig ez az összeg 716 millióra zsugorodott. A teljes összegből 1929-ben 354 millió jutott a vasutvállalatoknak és 1638 millió az iparnak, ma viszont 3.4 milliót kapnak a vasutak és ipari befektetésekre összesen csak 0.4 millió marad!

A hosszulejáratú investíciós hitel kiment a divatból. A tőkék külföldi kibehelyezése, a *tőkeexport* megállt. Az U. S. A. még néhány évvel ezelőtt átlag évi 600 millió dollárt exportált, *ma semmit*. Hasonló a helyzet Angliában és Franciaországban is. Ebből is látszik, hogy a további gyarmatosítás és világpiacon terjeszkedés, ami a korábbi válságokban a tőke kiútja volt, ma el van zárva. De ami a belföldi pénzügyi helyzetet illeti: kinek kell a mai üzleti viszonyok között kölcsönpenz új vállalkozásokhoz és a termelés kiterjesztéséhez? Amint a „Times“ írja: „A nehézség ma nem abban rejlik, mintha nem lenne kölcsönözhető tőke, hanem abban, hogy nem akad kölcsönvevő, aki a tőkét fel tudná használni.“

A kapitalizmus a termelés további korlátozására és visszaszorítására törekszik. Minden vállalkozás kilátástalan. A tőke tehát paragon hever, — megmarad potenciális tőkének és nem válik aktív tőkévé —, mert nem hajlandó a válság kockázatait vállalni. Ezért nincs pénz a termelés céljaira, nincs „produktív hitel“. Különösen a mezőgazdasági termelés ágában van ez így. A Hoover által nemrég alapított állami hitelintézet, a Reconstruction Credit Corporation, amely 500 millió alaptőkével a válság leküzdésére alakult, csak azzal a feltétellel nyújt hitelt, hogy a pénzt nem fogják a bevetett területek kiterjesztésére, vagy az állatállomány és gépfelszerelés gyarapítására fordítani. A hitel tehát a termelés megszorításához van kötve. Ez jellemző a mai kapitalizmusra.

Nem, a válság a pénzügyi piacon nem oldható meg, mert a gyökerei más-hová nyulnak. Ez nem „bizalom“ kérdése, amit az optimizmus önámításával és a napisajtó hangulatgyáraiban el lehetne intézni. A tőkésíthető

munka

vagyon nem vállalja a termelést, mert nincs biztosítva a profit. A helyzet bizonytalan, minden tekintetben túlnagy a kockázat, viszont a tőke alaptermészetéhez tartozik, hogy egy bizonyos fokon túl kockázatot nem vállal. A kapitalisztikus termelés az áruértékesítésen keresztül a profit realizálására irányul, aminek ma nincsenek meg a feltételei. Nincsen vásárlóképes fogyasztó és a tőke arra a heroikus áldozatra, hogy a vevőtömeget vásárlóképesé tegye, semmiesetre sem hajlandó. Minél mélyebb a válság, annál kevésbé!

A korábbi válságok mechanizmusa úgy folyt le, hogy a tultermelés révén felhalmozott árukészletek ára — a tulkinálat következtében — addig esett, amíg a kereslet a kínálattal összhangba nem jutott. Tehát az ár automatikusan szabályozta és egyenesbe hozta a gazdaságot. Ez a lehetőség elvben ma is megvolna, de másrészt éppen a mai válság sajátja, hogy az árak ezt a szabályozó működését számos tényező akadályozza.

A világgiazi árak még ma is süllyedő vonalon vannak. Az általános nyersanyag- és mezőgazdasági bessz — az átmeneti nyári javulás után — tovább tart (gyapot, gumi, fémek és főleg az agrártermékek áraiban). A félkész- és készáruk nagykereskedelmi indexe szintén lefelé megy, bár korántsem oly mértékben, mint az előbbi kategóriában. (Természetesen csak ott, ahol a kartellek nem tartják a magas árakat.)¹ Sőt azt is megállapíthatjuk, hogy a legtöbb országban a kiskereskedelmi árak is estek, csökkentek tehát a létfenntartás költségei. Eszerint a válság a megoldás útján lenne. De egyet ne felejtünk el. Nem elég az, hogy az árak önmagukban csökkennek, hanem az a fontos, hogy mi az arány az árak és a tömegek fogyasztóképessége közt. Hogy az árak a fogyasztó jövedelmi viszonyainak megfelelőek legyenek, tehát elérhetőek legyenek a fogyasztó számára. És éppen ebből a szempontból reménytelen a helyzet: a mai válságban állandó olló tátong a fogyasztó és az árak közt. Az árak és a fogyasztó lefeléfutó versenyében az árak szükségképpen mindig a fogyasztóképesség fölött maradnak. *A fogyasztó tömegek elszegényedése állandóan nagyobb mértékben és gyorsabb tempóban történik, mint az árak süllyedése.*

A német hivatalos statisztika szerint az ottani létfenntartási költségek 1929 juniustól 1932 júliusáig kb. 24%-kal csökkentek. Egészen bizonyos, hogy a német munkásság tényleges létfenntartási költségei nem csökkentek ennyivel, de még ha fel is tesszük, hogy a statisztika helyes, akkor is az ugyanebben az időben a még dolgozó munkások jövedelmének leszállítása legalább 20—24%-kal haladja túl az indexcsökkenést. A reálbéreket az egész vonalon minden közvetlen és közvetett eszközzel leszorítják. A válság fasizáló hatása mindenütt mutatkozik. De minél súlyosabb a válság és minél erősebb a kizsákmányolás rohama, annál inkább veszíti el a tőke azokat a *fogyasztótömegeket*, amelyekre támaszkodhatna. És a „circulus vitiosus“ annál reménytelenebb, mert a mai racionalizálással súlyosított válság eddig ismeretlen mértékben és tempóban szaporítja a munkanélküliek tartalékseregét. A *munkanélküliek* száma Németországban már 7 millió, az U. S. A.-ban 13 millió és Angliában 3½ millió körül van, Olaszországban és Franciaországban pedig széduletesen emelkedik. Becslés szerint a világ ipari munkásságának több

¹ Megjegyzendő, hogy az áresés — és általában a válság — erős próbára teszi a nemzetközi kartelleket. A rézkartell széthullott, az acélkartell és cukorkartell bomladoznak.

mint egyharmada áll munka nélkül.² Ehhez járul a rövidített munkaidővel dolgozók, tehát félmunkanélküliek óriási serege. Ez ebben az összefüggésben azt jelenti, hogy a kapitalista termelés széles fogyasztórétegei tűnnek el, mert a *munkásság összjövedelme* hihetetlen mértékben csökken. A fogyasztás szempontjából a *munkásosztály egészét*, tehát dolgozó és nem dolgozó részeit együttvéve kell néznünk, hogy a jövedelemcsökkenés arányairól képet alkothassunk magunknak. Az Egyesült Államokban pl. — a hajdani „munkásparadicsomban” — a munkásságnak kifizetett bérösszeg a három év előtti bérösszegnek majdnem a felére esett. Németországban és a többi kapitalista országok egész sorában nem különb a helyzet. Tehát növekvő válság és állandóan *még nagyobb mértékben* zsugorodó fogyasztás.

Természetesen nemcsak a munkásság fogyasztótömegei tűnnek el, hanem ritkulnak a fogyasztók a többi társadalmi rétegekben is, mint pl. kisiparosok, kereskedők, tisztviselők, szabad foglalkozásuk stb. A növekvő válság egyre magasabb és szélesebb rétegeket kezd ki, egyre nagyobb tömegek proletarizálódnak.

Igy kapcsolódik be az *agrárválság* is az általános válság vonalába. A mezőgazdaság frontján a javulás semmi komolyabb nyoma nem látható és teljesen beláthatatlan, hogy a nyomorgó paraszttömegek mikor válhatnak ismét fogyasztókká. A nagy gabonaexport-országokban még mindig nem változott a tendencia: az árak, amelyek az utóbbi négy év alatt 60—70%-kal csusztak le, még mindig nem emelkednek. A nyersanyagpiac nyári Hoover-hossza a búzát nem is érintette. Ma már ott tartunk, hogy nemcsak a kistermelők, hanem már a racionalizált amerikai gabonanagyüzemek sem termelnek haszonnal. A piacon elérhető ár jóval a termelőköltségek alá csusztott. Ilyen körülmények közt a farmernek el kell pusztulni, mert ráfizetésből Amerikában sem lehet megélni. Az agrár- és iparcikkek közötti árolló Amerikában úgy alakult, hogy ma a „farmer dollárja” 50%-kal kevesebbet ér, mint a háboru előtt, tehát ugyanannyi iparcikkért ma kétszerannyi agrárterméket kell adnia. A farmer el van adósodva és nem tudja megfizetni adósságait. Így van Amerikában és még inkább így van Európa és a tengerentúli országok visszamaradt agrár-országaiban. A haladás itt is visszafordul és ma már pl. Lengyelországban a parasztok tömegesen térnek vissza a faekéhez a kapitalista civilizáció nagyobb dicsőségére. A csődbejutott parasztok csődberántják a bankokat, a hitelválság tágul, a munkanélküliség tovább nő. Az agrárválság tehát különböző közvetett és közvetlen uton járul hozzá az általános válsághoz.

*

Ezekben a válságos időkben a burzsoázia szögre akasztja maradék liberalizmusát és az államhoz fordul segítségért. Egyre nagyobb mértékben használja fel az állam politikai és gazdasági eszközeit, hogy a profitgazdaság jelenét és jövőjét biztosítsa. A külföldi piacokról leszorul és most minden törekvése arra összpontosul, hogy a belföldi piacon szerezzen kárpótlást. A külkereskedelmi politika eszközei komplikáltak, célja azonban primitív és egyszerű: a behozatal elfojtása és a kivitel fokozása. Ez az év is meghozta a kapitalista *védvámpolitika* újabb térhódításait.

A vámelzárkózás újabb állomását az idén az *ottawai konferencia* jelezte. Megalapították az egységes birodalmi vámterületet az angol

² Ez csak átlag, mert pl. Lengyelország ipari munkásságának majdnem 75%-a munkanélküli.

anyaország és gyarmatai közt, melynek alapján Anglia vámkedvezményeket nyújt a dominiumokból származó élelmiszereknek és nyersanyagoknak, a dominiumok viszont kedvezményesen engedik be az angol iparcikkeket. Tekintve, hogy nem a belső vámok leszállításáról, hanem az egységes birodalmi vámfalak emeléséről van szó, elképzelhető, hogy ez a hatalmas piaclekapsolás mennyire súlyosbitja a nemzetközi áruforgalom különben is szétdarabolt és dezorganizált helyzetét.³ A várt eredményt viszont nem hozhatja meg, mert a többi államok megtorló intézkedéseit vonja maga után. Határelzárásra fokozott elzárkózással válaszolnak: a világpiac tovább züllik. A védvamos önmentés csak a romlást siettet.

Az európai államok büszkén mutatnak rá vámpolitikájuk eredményeire. Az államok egész sora (Németország, Olaszország, Lengyelország stb.) aktív külkereskedelmi mérleget, kiviteli többletet ért el. Az aktívva nyomorított mérlegek mögött azonban az elszegényedés áll: a látszateredményt csak a behozatal brutális elfojtásával érhették el. Lengyelország kereskedelmi mérlege aktív, de az ország a csőd szélén áll. Németország mai exportfölöslegéből korántsem tudja fedezni megmaradt évi kétmilliárd külföldi adósságát. A francia kereskedelmi mérleg aktivitása mögött a fizetési mérleg passzivitása áll. De a vámok tovább emelkednek és a leépítésre egyelőre semmi kilátás.⁴ Ellenkezőleg: újabb behozatali tilalmakkal, külföldi áru megadóztatásával, devizarendszabályokkal és főleg a behozott árumennyiségek kontingentálásával súlyosbodik a helyzet.

Vámpolitikával akarják kivédeni az agrárválságot. Nem minden eredmény nélkül. Franciaországban és Olaszországban ma már *megfordult az árolló* az agrárcikkek javára, úgyhogy a francia mezőgazdasági árindex körülbelül 25%-kal az ipari index fölé került. Ez azonban a parasztság széles rétegein nem sokat segít, mert egyrészt a parasztot, *mint fogyasztót* is sújtja, másrészt nem a törpebirtokot érdeklő cikkek árai emelkedtek (állattenyésztés), hanem elsősorban a nagyobb birtokon termelt buza ára szökött magasba. De az agrárárak emelése a mai viszonyok közt önmagában véve is kétélű fegyver, mert ha az árak emelkednek, terjeszkedik a termelés, ami viszont újabb árcsökkenést idéz elő.

Általában a nagy nyugati államok egyre inkább hirdetik az *agrárvédelem jelszavát*.⁵ Ez a jelszó, amely mögött tisztára a nagybirtok érdekei állnak, messzemenően politikai, belső és külső háborút előkészítő célokat szolgál. Ezért követ el a mai német kormány mindent, hogy az államot a 14 milliárd erejéig eladósodott nagybirtok jótékonyági intézményévé alakítsa át. A segélynyújtás módjában a Papen-kormány kifoghatatlanul változatos: közvetlen kölcsönök, moratóriumok, exportprémiumok, kamatleszállítások és törlések, adóelengedések, különböző védvámok és hasonló rendszabályok segítségével nyújt új gazdasági erőforrásokat a nagybirtoknak. E célra csak a legutóbbi negyedévben több, mint egymilliárd márkát ajándékozott, amiből az államháztartás egészévi deficitjét lehetett volna fedezni.⁶ Ilyen körülmények közt természetes, hogy a bel-

³ Ez az új vámelzárkózás nemcsak az európai kontinens és Amerika exportját sújtja, hanem Oroszországét is (fa és buza).

⁴ A vámleépítés ma már nehéz és kockázatos dolog: ezt mutatják azok a súlyos következmények, amelyek Ausztráliában jelentkeztek. (Az egyetlen hely, ahol az idén az ipari vámokat leszállították).

⁵ Lásd: az angol nagybirtokot védő új boletta-rendszert.

⁶ De azért a német államot nem vádolhatjuk egyoldalúsággal: époly bőkezűen támogatja a roskadozó nagybankokat és nagyipari vállalatokat, összesen körülbelül 3½ milliárddal.

földi árak messze a világpiacon átlag felette vannak. (Például: 1 mázsa buzaszt vám nélkül 8 márka, vámmal 30 márka; egy kiló kenyér Belgiumban 18 pf., Németországban 42 pf.; egy font cukor Belgiumban 15 pf., Németországban 35—40 pf.) E gazdaságpolitika látható következménye többek közt az, hogy az importtal együtt leromlik az export, megbénul az agrár-hitel és összezsugorodik a belföldi fogyasztás. Az utóbbi ma már annyira csökkent, hogy az eddig gyakorolt dömping-exportot, melynek a belföldi fogyasztás az alapja, majdnem lehetetlenné teszi.

727

Minél előrehaladottabb fejlődési fokot ér el a kapitalizmus, annál nagyobb mértékben van ráutalva a világpiacon: a differenciálódás és integrálódás folyamatai viláfgazdasági vonatkozásban is elválaszthatatlanok egymástól. Ma viszont azt látjuk, hogy ugyanazok az erők, amelyek a világpiacon egységet létrehozták, szét is bontják azt: a válság hatóerői dialektikusan mozognak. A világpiacon szétzúllése nemcsak a vámelzárkózásokban, hanem a *nemzetközi hitelválságban* is óriási méreteket öltött. A legtöbb ország túl van adósodva és semmi remény, hogy a nemzetközi eladósodottság összekuszált hálózatát belátható időn belül rendbe lehet hozni. A hitelező államok költségvetései — súlyos gazdasági szubvenciókkal, nagyvagyont kímélő adópolitikával, növekvő hadikiadásokkal terhelve, — sokkal rosszabb helyzetbe kerültek, semhogy hajlandók lennének lemondani külföldi követeléseikről, az adós államok viszont egyre kevésbé tudnak eleget tenni kötelezettségeiknek. Egymásután mondják ki a moratóriumot, — először kamat-, majd tőketörlesztésekre, — a valuták meginognak, úgyhogy a múlt ősz óta 22 ország szüntette meg az aranyfedezet rendszerét és 26 ország léptette életbe az állami deviza-kényszergazdaságot. Természetes, hogy a nemzetközi piacon hitelbénulása és valutahullámzásai a világkereskedelem elé új gátat vetnek és — mint a többi gazdaságpolitikai patakok és folyók — az általános válság tengerét táplálják.

Ezeket a bajokat nem segítette sem Lausanne, sem Stresa, sőt egyelőre úgy látszik, hogy a következő gazdasági világkonferenciát össze sem lehet hívni. Nem segít az utolsó ütőkártya, az infláció sem, — amitől a burzsoázia bizonyos körei a megmentést várják, — mert bár pillanatnyilag enyhítette az angol textilipar helyzetét és jó exportkonjunktúrát hozott Japánnak, következményeiben az egész kapitalista termelőrend alappilléreit rendíti meg.

A helyzetkép tanulságait így foglalhatnánk össze: Azok a belső dialektikus erők, amelyek a kapitalizmus korábbi válságait megoldották (termelésnövekedés, áresés stb.) ma is jelen vannak, de az erők aránya a kapitalista fejlődés mai fokán lényeges eltolódásokat szenvedett.⁷ Ez a szükségszerű eltolódás megakadályozza, hogy a válságba jutott termelőrend egésze regenerálódjon és az általános fellendülés új korszaka következzen be. Részleges, helyi jellegű konjunkturajavulások bizonyára lehetségesek, de minden ilyen kisebb fellendülés a maga reakcióját készíti elő és újabb válság csiráját hordja magában. A fellendülés csak átmeneti lehet, mert a látszólag pozitív erők ugyanakkor — dialektikusan — negatív eredményekre vezetnek. Minden orvosság mérge, ami pillanatnyilag segíthet, de ugyanakkor a szervezetet ássa alá. A válság átmeneti „megoldásai” jelenleg csak azáltal lehetségesek, hogy annak terhei egyre nagyobb mértékben a dolgozó tömegekre hárulnak. Ezt a válságkivédő politikát a burzsoázia rövidebb-hosszabb ideig folytathatja, mert bár a gazdaság belső törvényszerűségei ellene dolgoznak, a hatalom az ő kezében van.

Nádas Endre

⁷ L. pl. a jövedelem- és áresés fentemlített tempókülönbségét.

munka

SZÓLOK HALOTTAINKRÓL

Nincsen fekete kalapom, amit a fejemre tehetnék
nincsen fehér gallérom, amire föltűzhetném fekete nyakkendőmet
— ha lenne
nincsenek fekete kesztyűim és fekete szegélyű zsebkendőm sincsen
amivel letörölhetném hulló könnyeimet.

Szegény és ágrólszakadt vagyok, mint sok millió társam ezen a
földön
való igazság, hogy hazátlanul és tanyátlanul élek
s mégis
szomorúságom kertjében piros virágok között fekszenek halottaim,
akik ajkuk között az igazság fényével estek el a németországi har-
cokban,
akiket a nyomorúság sorvasztott el Amerika kávéültetvényein
Kína mérhetetlen rizsföldjein
elhagyott falvakban és a világ fővárosaiban
s azok is akiket a Fehér Ház előtt gyilkoltak le fiatal katona test-
véreik,
akiket harcra ingereltek s aztán törbe csalták őket, mint a nemes
vadat
s végül is mind azok, akiket
fegyverrel keresztül lőttek
kötéllel fölakasztottak
és karddal szétaraboltak.

Egyhelyben állok fölfelelnövök és egyre mélyebbre ereszttem gyöke-
reim
kiáltok a pusztába, ahol csönd van s a testvéreim még alszanak
az ébredés órája ez — hát ébredjetek,
az irgalmatlanság órája ez, ne várjátok hát a könyörületesség sza-
maritánusait, az ismeretlen partok jelöl.

Rózsaszínű felhőkkel játszik a juliusi szél
a környékről már összeszedték a gyümölcsöt a szorgos asszonyok
csak két ember lóg a fán
az én halottaim ők is,
megvigasztalnám őket kemény tekintetem mosolyával
de a kapuk zárva vannak előttem
s nincs egy fekete szegélyű zsebkendőm, amivel letörölhetném
hulló könnyeimet.

KASSÁK LAJOS

A Streicher-család jómódu emberekből állott. Karácsony este meghívtak magukhoz egy szegény rongyos munkanélkülit, felöltöztették, jólakatták s éjszakai szállást adtak neki. Mindezt csak jóérzésből cselekedték és semmi köszönetet nem vártak érte.

Az egész história a kocsmában kezdődött. Idősebb Streicher ur, a szentesti ajándékok kiosztása előtt, lement a kocsmába néhány üveg konyakért. Itt látta meg az idegent, aki világosbarna felöltőben állt a söntés előtt, félig üres söröspoharát a bádoglaphoz támasztotta és éketlenül szidta a kocsmárost, aki ma, a szent estén már nyolc órakor zárni akart s emiatt öneki éjjeli fél kettő helyett, már este nyolckor kell megkezdenie az éjszakai csavargást a hideg uccákon. Streicher úr karjai tele voltak üvegekkel. Egy pillanat alatt elhatározta magát s röviden felszólította az idegent, hogy menjen vele. Az idegen, mogorván, hallgatagon követte idősebb Streicher urat.

Odahaza megkérte Streicher az embert, várjon egy pillanatilag az előcsarnokban. Be akarta jelenteni feleségének a vendéget. Streicherné előbb csodálkozott, aztán azt ajánlotta, hogy az idegen üljön le a konyhában. Idősebb Streicher ur kijelentette, hogy erről szó sem lehet. Az ember ugyan le van törve és rongyos is, de az arca intelligens. Vagy nem szabad meghívni, vagy ha igen, akkor csak vendég lehet. Végre is karácsony van. Különbben a gyerekeknek sem fog ártani, ha látják, hogy nem mindenkinek van ezen az estén meleg szobája s legalább eszükbe jut, hogy senki sem tudja, mi vár rá a jövőben.

Ebben a pillanatban belépett a szobalány és Streicherné a félig nyitott ajtón át meglátta a künnit várakozó idegent: valóban szörnyen rongyos volt.

— Legalább egy másik ruhát vegyen fel — mondta Streicherné ijedten.

— Nem lesz ez neki kellemetlen? — kérdezte Streicher ur.

— Akkor nem tehetek semmit az érdekében — válaszolta az asszony.

A ruhaszekrény előtt a következő párbeszéd folyt le közöttük. Streicher ur:

— Add oda hát a szürkét.

Az asszony: — Ugyan, hisz az nyári öltöny. Oda kell adnod a kéket.

A férfi: — Most is nyári ruha van rajta. A kéket még én is hordhatom.

Az asszony: — Akkor nem segíthetek rajtad!

Streicher ur, karján a kék öltönnyel, visszatért az előcsarnokba az idegenhez, lesegítette róla a felöltőt s ő maga akasztotta fel azt a fogasra. A vendég készségesen követte a fürdőszobába Streicher urat. S hogy az ajtó becsukódott mögöttük, megbántottság nélkül, szinte jókedvűen kérte el a ruhát. Felöltözött s egy ideig ott ült kék ruhájában egyedül a nappaliban. Streicher ur időnként bekukkantott hozzá. Egyszer egy bakfis is rányitott. Csodálkozva mérte végig a férfit, s esőndben kiment a szobából.

Amikor egy órai késéssel meggyújtották a karácsonyfagyertyákat, az első emeletről lejött ifjabb Streicher ur fiatal feleségével. Rajtuk kívül még a két legifjabb Streicher, egy gimnazista és a bakfis, valamint a két cseléd lány voltak a szalonban. Minden ugy történt, ahogy ilyenkor történni szokott. Még az idegennek is készítettek némi ajándékot: egy tál süteményt, egy sálat s egy pipát, dohány nélkül. A vendég gyámoltalanul, de minden feszélyezettség nélkül állt a gimnazista mellett s kifejezéstelen szemekkel nézte az ajándékot, amit a fiu kapott. Aztán egy széket toltak alá, amit az ünnepély alatt mind hátrább huzott a karácsonyfa mögé. Itt ült a tálalásig. Hallgatta a gramofonlemezeket s nézte a fát. Néha rásandítottak, sőt az öreg Streicher, miközben átvette a nyakkendőket, fia ajándékát, azt kérdezte magától: Vajjon mit gondol most a vendég?

A vendég pedig a fa mögött így gondolkodott:

„Ha idejövet már a lépcsőn elkértem volna azt a pár garast valami olcsó szállásra s aztán rögtön megfordulok, most minden rendben lenne. Sőt, ha kitétek volna a konyhába, akkor is jól volna.“

Tálaltak. Leültek egymásmellé az asztalhoz s a kacsasültről mondtak véleményt. Mindenki torkig volt már a süteménnyel is. Csak az idegen evett anélkül, hogy felnézett volna, tudatosan, nyugodtan, megszakítás nélkül. Ő a következő estére is evett.

A vacsorához fehér és vörös bort állítottak az asztalra. Ifjabb Streicher valahányszor tölteni akart, a gyerekeket is megkérdezte: „fehéret vagy vöröset akarnak-e?“ Amikor a vendéghez ért, két kezében a két üveggel, egy pillanatra megállott. A vendég evés közben alulról felnézett rá. Akkor ifjabbik Streicher elnyomta magában a kérdést s szó nélkül fehér bort töltött a vendég poharába.

— Nem kérdezett. Ez köztük a legértelmesebb — gondolta magában a vendég.

Evés után hosszadalmas beszélgetés indult meg közöttük. Ebből a vendég megtudta, hogy Streicheréknek børszifgyáruk van. Egy mandzsuri megrendelésről beszéltek s arról, hogy miképpen lehet a sivatagon keresztül az országba szállítani az árut. Dairenről is szó esett s valaki megemlítette a teherautót.

— Nehéz dolga lesz ott a szállítócégnek — mondta az idegen rágesá-lás közben.

— Miért? Volt ön már Dairenben? — kérdezte ifjabb Streicher csodálkozón, de minden élénkség nélkül.

— Dairenben csak úgy lehet teherautót kapni, ha a szállító két hónappal előbb megrendeli — válaszolt a vendég.

Ifjabb Streicher csak annyit felelt: — Ugy, — aztán hirtelen és élénken másról kezdett beszélni, hogy megakadályozza idősebb Streicher további kérdezősködéseit, aki szerette volna hallani, mit tud a vendég Dairenről.

A vendég az este folyamán még csak egyszer szólta bele a család beszélgetésébe. Arról esett szó, hogy ki a legnagyobb német. Az öreg Streicherné Eckener mellé állott, a menyee Hindenburgra szavazott. Idősebb Streicher ur nem tudott válaszolni. Az ifjabbik a „Zep“ fölényét hangoztatta minden más konstrukció, különösen az új angol óriástípus felett, amely sokkal nehezkesebb, mint a német, ha német ujságok le is becsülik ezt a tényt.

— Az angolokkal semmi esetre sem kockáztatnék meg egy sarki utat — mondta az ifjabbik.

— Az a sarki utazás jó huzás volt Eckenertől — mondta az idősebb.

— A legénység vonakodott vele menni — szólalt meg ebben a pillanatban csöndesen a vendég.

Ifjabbik Streicher ur csodálkozva nézett fel rá:

— Mit gondol ezzel? — kérdezte.

— Semmi különöse, csak azt, hogy vonakodtak.

— De hiszen azok már egy hosszú óceánfeletti utat is megtettek — vágott közbe idősebb Streicher ur.

A vendég mosolygott, most szinte könnyűnek és vidámnak látszott.

— Ez igaz — mondta. — De ebben az esetben vonakodtak.

A család nem tudta mire gondol a vendég. Annál többet, hogy vonakodtak, nem is lehetett megtudni tőle. A fiatalasszony végre kijelentette, hogy ő megérti, ha a legénység tétovázott a bizonytalan ut előtt.

— Ki van zárva! — mondta erélyesen az öreg ur. — Aki kétszer átrepüli az óceánt, annak nem lehetnek aggodalmai.

— Ugy? — kérdezte a vendég. — A Sarkra mégis vonakodtak elrepülni. 731

Meg kellett szakítani a beszélgetést. Az evést is befejezték. Az öreg ur szivarral kínálta a vendéget s átmentek a másik szobába ahol az asztalon bőlé állott. Különbözn fogalmuk sem volt arról, hogy mihez kezdjenek.

Nemsokára idősebb Streicher felkelt, még egyszer utána akart nézni a gyárnak. Felkérte a vendéget menjen vele. Azt hitte ezzel örömet szerez neki. Hallgatagon mentek keresztül az udvaron. A vendég megint vállára dobta barna felöltőjét. Az öregnek eszébe jutott, hogy felajánlja neki a portás állását. Nem buta ember. Megmutatta a vendégnek a portásfülkét, közben tudtára adta, hogy a jelenlegi portás felmondásban van. Egyébként a portás ott állt mellettük. Levette sapkáját s tekintete éppen olyan határozatlan volt, mint a vendégé, amikor az a gimnazista ajándékát nézte a karácsonyfa alatt.

— A fülkében kályha is van — mondta a gyáros. — A többiről ünnepek után, kedden fogunk beszélni. — A vendég ránézett, de nem szólt semmit. Akkor sem beszélt, amikor visszafelé jöttek az udvaron. Az öreg sem említette már az ügyet.

Mikor a szobába értek, az ifjabb Streicher a rádióval foglalatzkodott, amit apjának vett ajándékba. Az öreg odaállt mellé s nézte őt. A vendég is őt nézte. „Ez még a battériához sem ért“ — mondta magában a vendég, aki szerelő volt s Merg Józsefnek hívták. A felöltőt az előcsarnokban hagyta s most ismét bátortalannak látszott. Evett és ivott. A meleg este elmúlt, féltizenkettőre járt s gondolatban ismét a következő éjszakákkal foglalkozott.

Ugyilátszott a többiek is befejezték az estét, de egy bőlét még megittak volna. De ne hogy újból zavarniok kelljen a konyhában ünneplő lányokat, elejtették ezt a gondolatot. Az ifjabb Streicher-házaspár elbucszott, felmentek az első emeletre. Mielőtt megindultak volna, a már fáradt fiatalasszony meggondolatlanul kérdezte: — Hová megy innét?

Rövid csend következett. A kérdés tapintatlan volt, de az idegen még mindig azt mondhatta volna: haza, akárhol is lehetett az. Az idegen végigmérte a családtagokat, akik meghívták őt ma estére s akik elvárták volna tőle ezt a határozott feleletet. Végignézett az öreg Streicheren is, de ekkor hirtelen feldühödött s megmondta az igazat. „Nincs szállásom.“

— Itt fog maradni — mondta gyorsan az öreg asszony.

A padlássoron adtak neki egy kamrát, ahová maga az öreg Streicher vezette őt fel. Letett az éjjeliszekrényre néhány szivart. Aztán hozta a felöltőt, felakasztotta a fogasra, az ajándékokat pedig a szivarok mellé helyezte. A vendég az ágy szélén ült s bőlintott, amikor az öreg ember „jó éjt“ kívánt s kiment. Egy ideig még ott ült kék ruhájában, könyökét a térdére támasztotta. Néha ásított. Az éhség kifáraszt, az evés ellustít. Husz perc múlva elesenededett a ház. A vendég felkelt. Magára kapta a felöltőjét, zsebeibe gyömöszölte az ajándékokat s kilépett az ajtón. Néhány percig tanácstalanul állt a lépcsőházban. Ki nyit neki kaput? Lassan megindult a homályban lefelé a lépcsőkön. Ekkor csodálkozva vette észre, hogy lent világosság van. A szalomból, kezében kulcsomóval, gallér nélkül, kijött az ifjabbik Streicher. Meglátta a vendéget, amint felöltőjében ott áll a lépcsőn. Felcsavarta az égőt s előre ment.

— Ez az ember tud — gondolta a vendég s a borra emlékezett.

A két ember hallgatagon lépkedett a bejárat felé. A vendéglátó, aki felnyitotta a kaput, majdnem ellenséges, a vendég pedig majdnem barátságos volt. Ahogy kiért a hideg éjszakába, szabadon föllélegzett.

Elisabeth Hauptmann

munka

KASSÁK UJ REGÉNYE: MUNKANÉLKÜLIEK

Egy legutóbbi statisztikai kimutatás szerint ma 35 millió munkanélküli tengődik a világon a gyárkémények és gabonaföldek árnyékában. Az ő ügyük állandóan napirenden tartott kérdés, amelyet a tőkés rend nem tud megoldani. A munkanélküliség nem időleges jelenség többé, *életforma* lett s így ma már nemcsak társadalmi, gazdasági, hanem lelki állapot is.

Dilettáns költők rengeteg szentimentális verset irtak a munkanélküliek rongyos ruhájáról, züllő gyermekeiről s örökösen másállapotban lévő asszonyaik reménytelen sorsáról. Mások ismét csak szociális tárgyként kezelik őket. De eddig alig vették észre, a szociális szempontokon belül is, hogy itt egy új, sajátos gondolkodásu, jellemű és lelkületű *embertípus* alakult ki, aki nem egyszerűen olyan ember, akinek nincs munkája, hanem valami egészen más: *munkanélküli*.

Ez az osztályon belül is elkülönülő ember itt él közöttünk tragikus sorsával, lázongásaival, nyugtalanító problémáival immár több mint egy évtizede. Elnyomottabbak az elnyomottaknál s az abszolút értelemben vett irodalom mégis alig nézett bele az *ötödik rend* páriáinak életébe, amely a hus és vér valóságában követeli az emberségesebb társadalmi rendet.

Ezt a munkanélküli embert fedezi fel Kassák kétkötetes új regényében, amely az új rendet követeli, a munkanélküliség kérdésének korszerű felvetésével, anélkül, hogy a giccses riport vagy a szentimentális szegényember-romantika utvesztőibe tévedne s anélkül, hogy a kérdést felszínes politikai frázisokkal elsikkasztaná.

Mint minden igazi művészet, úgy ez a regény sem marad meg a felszínen, hanem alakjai *emberi életében*, osztályhelyzetük *sorsszerűségében*, egymáshoz való életteljes *kapcsolataikban* mutatja fel a munkanélküli munkás társadalmi helyzetét, sebeit, kallódását, züllését, álmait s harcai különösségét. És így éppen alakjai igaz életének megrajzolásával fogalmazza meg kiáltó vádjait. S ha megnézzük ezeket az alakokat, nem találunk bennük könnyű általánosítást. Nem sematizált figurák ezek. Életük egyéni élet. A passzív villanyszerelő és a füttyös szobafestő, akit megvásárol magának az öregedő hivatalnoknő s aki elmenekül fonnyadt karjai ölelése elől, éppen annyira egyéni figura, mint a vörös család tagjai, a szobaasszonyok, a szövőgyári munkás, a platinafejú rokkant s mindaz a sok tragikus alak, aki a két hőst körülveszi. S mégis a két kallódó főalak mögött, mint gigászi árnyék emelkedik fel az egyes figurákon keresztül a szociális küzdelem. Az egész regény tipikus lesz, mert a figurák nem önmagukban, hanem emberi kapcsolataikban élnek.

Nem tendenceregény, hanem éppen az emberi kapcsolatok beállításával válik szocialista társadalmi regénnyé, amelynek nem szólamai, hanem társadalmi karaktere adja meg a politikai jelentőségét is. Az ugynevezett tendenceregényből hiányzik ez a mélységek felé törekvő sorsszerűség. Ezért kell azt kívülről behozott tendenciával pótolni. A valóban szocialista író csak szocialista művet alkothat, neki nincs szüksége „tendenciára”, sem politikai frázisokra, mert ő osztályhelyzetüket s harcaikat meghatározó talajon és összefüggésben látja alakjait.

Igy érthetjük meg, miért éppen ez a két munkás áll a regény előterében s miért fejezi ki életük a többiekhez való viszonylatban oly erővel a munkanélküli kallódását. A regény szintézis: hosszában és széltében öleli fel a kérdést, amely a mű leegyszerűsödött, komoly elbeszélő formáját is meghatározza. Kassák kemény mondatokból kikalapált regénye, amely dokumentáris leveleket, újságcikkeket stb. alkalmaz, mint nyersanyagot mondanivalói felgazdagítására, — az új szocialista művészet egyik reprezentatív alkotása.

Gró Lajos

JIRI WOLKER VERSEIBŐL

733

(J. W. cseh költő meghalt huszonnégyéves korában, tüdővészben.)

NÉVTELENÜL

*A kórházi ágyra omlik a világ
s kötéseim között hallom a riadót,
elvtársaim harcbaindulnak az igazságért.
Az elvtársak harcbamennek és senki sem hiányzik.*

*A kórházi ágyra omlik a világ
s a halál leselkedik rám a sötét zugokból.
Miért nem mehetek veletek, elvtársak?
Meghalok ahelyett, hogy a harcban estem volna el!*

SIRVERS

*Itt fekszik Jiri Wolker, költő, aki szerette a világot
s verekedni készült a jogaiért.
Mielőtt szívét megkeményíthette volna a harcban,
meghalt fiatalon, alig volt 24 éves.*

Ford.: S. A.

A FASSIZMUS IDEOLÓGIÁJA

Ezt a cikket az olasz fassizmus tizedik évfordulója alkalmából közöljük. Ők diadalmában ünnepelnek, mi megkíséreljük a tények magyarázatát adni.

Az olasz fassizmus tudvalevően azt állítja magáról, hogy mozgalmá legyőzte a kapitalizmust. Gazdasági, társadalmi és állampolitikájának analízise azonban ennek éppen ellekezőjét bizonyítja. Azt, hogy a fassizmus teremtette meg az olasz monopóliótöke legkedvezőbb terjeszkedési lehetőségét. E lehetőségek sajátos történelmi feltételeit részben az olasz paraszt- és proletártömegmozgalmak hatalmas előretörésében, másrészt pedig a polgárság fejlődésének abban a stagnációjában kell keresni, amely az egységes olasz állam megalapítása utáni öt évtized „transzformizmusa“ és „giolittizmusa“ alatt keletkezett. A háborúutáni válságban csak olyan politika menthette meg a proletárforradalomtól Olaszországot, amely nem lavíroz az osztályok között, nem köt azokkal kompromisszumokat, hanem a monopóliótöke érdekében proklamálja a nyílt diktatúrát. A diktatura szubjektív végrehajtója az olasz kispolgárság legaktívabb szárnya volt. Ez a réteg csatlakozott 1919-ben a legnagyobb számban Mussolini tökéletesen ellenes jelszavai alatt az olasz fassizma párthoz.

A kispolgárságnak „ideológiára“ volt szüksége. Olyan eszmék és olyan normák kellettek, amelyeket az osztály azért alkot a maga részére, hogy azokkal az általa teremtett, vagy fenntartott és anyagi érdekeinek megfelelő körülményeket önmaga előtt „örökérvényű törvényekkel“ erkölcsileg igazolja és más osztályok részére is kívánatosá tegye. Ezt a munkát végezte el a fassizmus. Mussolininek az volt a történelmi hivatása, hogy a kispolgárság egy részét olyan politika részére biztosítsa, amely végeredményében ellentmond e réteg külön érdekeinek is. Ezért kellett a tőkés társadalomban élő kispolgárság szellemi örökségéből átmenteni azokat az

munka

elemeket, amelyek történelmi hivatássá szélesítik a reakciós monopóltőke érdekében végzett munkát s amelyek „az örökkévalóságba horgonyozzák” e politika anyagi eszközeit és céljait.

Ha az arra elhivatott társadalmi osztályok harcba indulnak az uralmon lévő, de történelmileg túlhaladott osztályok ellen s ha akkor új ideológiát alkotnak maguknak, akkor ezt az ideológiát mindig egyértelműen és közvetlenül saját alapérdekeikből származtatják. Ideológiájuknak így relatív igazságtartalma is lesz. A fiatal polgárságnak a feudalizmus elleni harcban keletkezett ideológiája objektív előrelépést s a társadalmi valóság megismerésének magasabb fokát jelentette. Nem így a fasiszmus ideológiája. Ez az ideológia ugyanis valójában az a gondolkodási rendszer, amely a kispolgárság részérdekeire támaszkodva idealizálta egy történelmileg már túlhaladott réteg érdekeit. A kispolgárságnak nincsen beteljesítésre váró önálló történelmi hivatása s éppen ezért nincsenek a valóságról új, önálló, összefüggő gondolatai sem. Ideológiája tehát szükségszerűen elektikussá válik, azaz jobbról és balról kölcsönvett gondolatfrédék gyűjteménye lesz. Érdemes lenne felvázolni a fasiszta ideológia összevarrásának történelmi folyamatát. De, hogy az olasz fasiszmus vezére, Mussolini, mennyire tisztában volt a fasiszta ideológia ilyen eklektikus jellegével, azt egyik beszédéből vett idézettel is bizonyítani lehet:

„Nem jelent semmit, ha a mi konkrét programmunk nem áll ellentétben a szocialista programmal s ha országunk technikai, adminisztratív és politikai újjászervezését illetően minden pontjában megegyezik azzal... Mi megengedhetjük magunknak azt a luxust, hogy az idő, a hely és környezet, egyszóval a történelem azon körülményei között, amelyekben mi kénytelenek vagyunk élni és cselekedni, a szükséghez képest arisztokraták és demokraták, konzervatívok és haladók, reakciósak és forradalmárok, legálisak és illegálisak legyünk.“

Igy irt Mussolini 1921 március 23-án a „Popolo d'Italia”-ba. A cikk megjelenésének dátuma nem véletlenszerű mozzanat. A dátum forduló-pont volt a fasiszmus fejlődésében: pontosan egy hónappal azelőtt ült össze a nagyagráriusok első kongresszusa, amelyen elhatározták, hogy az elégedetlenkedő parasztság észretéítésére felhasználják a rohamcsapatokat. Közvetlenül ezután ellátták élelmiszerekkel, pénzzel, fegyverrel és teherautókkal a csapatokat s büntetőexpedíciókra küldték ki falvakba. A fasiszmus kispolgári forradalmi mozgalma így kapitalista tartalommal telítődött meg. S ez elég volt ahhoz, hogy a mindenhonnét összehordott gondolatok vezéreszméinek közlésével, előkészítsék a tulajdonképpeni fasiszta ideológia kiépítését.

Az így, eklektikus alapon keletkezett fasiszta ideológia tárgyalásánál nem vizsgálhattunk meg minden olyan „eszmeáramlatot”, amelyet a fasiszmus a polgári társadalom termékeként átvett. És nem vizsgálhatjuk összességükben azokat az áramlatokat sem, amelyek a gazdasági és társadalmi életben visszállított középkori termelési és életformák visszfényei voltak s melyeket a fasiszmus a maga rendszerébe beillesztett. Ezeknek az eszmeáramlatoknak a többségét közös nevezőre lehet hozni.

A *neomisztikusok* (Rebora, Còrrera, Ravagnani), a *neothomisták* (idetartozik Papini is), a különböző *új vallásos írók* (G. Gangle és újabban Curzio Malaparte), az „erdő emberei” (hasonló című folyóiratukkal), az *okkultisták és boszorkányhívők* (kiadóvállalatuk az „Atanor”), az *antropozofusok* (Onofrio költővel) stb., stb. mozgalma, mind a *misztikus* jelzővel lehet illetni. Nem véletlen, hogy a fasiszmus egyik központi kulturintézménye a milánói „Fasiszta miszticizmus iskolája”. Az iskola Mussolini fivére, Arnaldo védnöksége alatt állott. Ma *Giuliani* kultusz-

735
miniszter tart az iskolában a „fasiszta misztikumról“ előadásokat. A misztikum minden árnyalatában az az ideológia, amely megbékélteti az „isteni akaratot nyugvó rendszerrel“, a fassizmussal nem egészen megelégedett intellektueleket. És a fassizmus türi, sőt elő is segíti ezeknek az áramlatoknak terjedését, ha abba nem is megy bele, hogy legaktívabb kádereiben ez legyen az uralkodó irányzat.

A tulajdonképpeni fasiszta ideológia ma három forrásból táplálkozik. Eszméik egymás mellett futnak s néha erősen vitatkoznak azon, hogy melyik a „tulajdonképpeni“ fasiszta ideológia.

Az első forrás, a Sorel és Vilfredo Pareto által képviselt modern szindikalizmus. Legjelentősebb olasz képviselői Olivetti, Lanzilló és Orano. A fassizmus a „harcos szindikalizmus“ örökéből három momentumot vett át:

1. A proletár nemzet elmélete. Eszerint Itália, Európa államai között a „legnagyobb proletár“. Az egész tőkés világ kizsákmányolja Olaszországot, ami leginkább a békeszerződéseknél mutatkozott meg; amikor becsapták Itáliát. A fasiszta nemzeti forradalom nem más, mint a „proletár nemzet“ különös feltételei közt végrehajtott proletárforradalom.

2. Az elit elmélete. Osztályharc nem létezik. Minden társadalom kitermel soraiból egy uralkodásra hivatott és az uralomért küzdő elitréteget; a történelem nagy forradalmi is csak akkor keletkeztek, amikor az egyik elitréteg felváltotta a másikat. Az új elit a forradalmak alatt világra jött új szellem gyermeke.

3. A corporatio elmélete, a kapitalizmusnak a rendiséggel való legyőzését hirdeti, s azt, hogy a nemzet magasabb érdekeinek alá kell rendelni minden egyéni gazdasági érdeket.

Ez a szindikalizmustól kölcsönvett gondolatrendszer volt az a hid, amelyen a szindikalista vezérek széles rétege átsétálhatott a fassizmus táborába, ahol jó állásokhoz jutottak a fasiszta szakszervezetek kényszerrendszabályokkal fenntartott apparátusaiban. De rajtuk kívül más intellektuelek is átjöttek ezen az uton. Ilyen például Robert Michels, az egykori szocialista, aki ma a fasiszta párt tiszteletbeli tagja s akinek szociológiai tanszéket állítottak fel Róma, Perugia és Firenze egyetemén.

A második forrás: az aktualizmus mozgalma, amelynek főképviselei Giovanni Gentile — és Gentilevel való surlódásai ellenére is — Adrian Thilger. Gentile aktualizmusa, mestere és egykori barátja, Benedetto Croce tanainak tagadásából áll.

Croce filozófiája közel egy emberöltőn keresztül uralta az olasz intelligenciát. Maga ez a filozófia nem volt egyéb, mint az olasz polgárság politikájának elméleti kifejeződése. Ez a politika Giolitti személyében testesedett meg, aki elvi elvtelenségével, a feudális urak, a bankárok és iparfejedelmek, valamint Észak és Dél közötti lavírozásával, a szociáldemokráciával kötött ügyes paktumaival kormányozza a XX. század elején Olaszország hajóját. S aki éppen ezen elvtelen, örökös kompromisszumos politikájával állította Olaszországot a háború befejezésekor az „egyensúlyállapot“ nagy dilemmája elé, amelyből csak két kiút volt lehetséges: a proletariátus forradalma, vagy a fassizmus diktatúrája.

Croce filozófiájában Hegel idealista dialektikája, a liberalizmus elmélete lett. „Olaszország története“ című 1928-ban megjelent könyvében ezt írja: „A liberalizmus eszméje szerint a szabadság elnyomása és a reakció szakaszai csak a szabadság örök életéhez való átmenetet és eszközt jelentik.“ Aki ismeri Itália történelmét az egységes olasz állam megalapítása óta, észreveheti ebben az idézetben annak a katonai és Giolitti-féle diktatúrá-

munka

nak a tükörképét, amellyel az „örök szabadsággal“ rendelkező rétegek, az 1890 és 1900, — valamint az 1900 — és az 1910 közötti időszakban, a feltörekvő munkás- és paraszttömegekkel szemben tartani tudták pozícióikat.

Az 1919—1922-ig huzódó válság megmutatta a liberalizmus dialektikájának képtelenségét. Ekkor szakított egymással Croce és Gentile. Gentile elejti „az ellentétek egységét“ s helyébe a *tiszta szellem egységét* állítja. Szerinte minden a tiszta szellemben oldódik fel. Minden tudomány a tiszta szellem tudományába, a filozófiába torkollik. A tiszta szellemből eltűnik a történelem is. Mult és jövő nem számít. Minden a jelen. A jelen pedig az *impulzusban* és az *akcióban* állandóan megújul. *Thilger* felfedezte Itália részére a „fauszti embert“, akinek részére a világ csak megformálatlan ősanyag.

Könnyű észrevenni, mi történik itt: „a tiszta szellem filozófiája“ nem más, mint Mussolini diktaturájának elmélete, amely előtt minden egybeolvad, minden különbség feloldódik a semmiben. Részére nincs mult és nincs jövő. Ugyanakkor kifejezi az elmélet önmagában a felszabadult monopóltőke gondolatrendszerét is, amely végre lerázta magáról a mult minden béklyóját, a szociális törvényhozást, a Visocchi-dekrétumot, a földnélküli parasztság földtulajdonjogát, a tőkeadót és a sztrájkjogot s most önmagát kiáltja ki a „totális államnak“. A munkásmozgalom levereése és vívmányainak megsemmisítése, a déli feudális földbirtokosokkal, az egyházzal, a királyi házzal való kapcsolatok likvidálása, a sajtószabadság felfüggesztése, stb., stb. mind a tiszta szellem filozófiájába voltak beágyazva.

A harmadik forrás: a nacionalizmus, főleg Maurrastól származó, *elmélete*. Az irányzat reprezentánsa *Rocco*, az olasz egyetemeken ma az ő államelmélete uralkodik. Ez a fassizmus legjelentősebb ideológiai exportáruja. Alapja elég egyszerű: „Az ember nem szociális, hanem biológiai tény. Az egyes emberi társadalmak biológiailag léteznek. Az emberek társadalmi létezése csak képzelet“. Az egyedüli realitás a nemzet. „A nemzet, mint a szellem konkrét alakja, isteni és magában foglalja a nemeket és a fajt“. — írja *Rocco* egyik tanítványa *Giuliani*, akivel már a misztikusoknál találkoztunk. Ebből az elméletből adódik az *egyén jogának* ugynevezett *reflexelmélete*. Az egyén joga csak az állam kiterjeszkedésének tükörképe. „Minden az államban, semmi az államon kívül és az ellen“, ez ennek az állam — és jogelméletnek a veleje, amelyet azonban már a német filozófiában Schellingnél és romantikus tanítványainál is fellelhetünk.

Aki azonban valóban meg akarja ismerni *Rocco* eszméit — s meg akarja érteni a körülményeket, amelyekből azok kinőttek, annak nem *Rocco* beszédeit és írásait, hanem tulajdonképpen „művét“ kell tanulmányozni, hogy meglássa, miképpen is értelmezi ő az államot. *Rocco* öntötte ugyanis formába, 1925 után, tehát a nyílt diktatura berendezkedése óta, a fassizmus minden reakciós törvényét. Természetes, e törvényeket nem *Rocco* találta ki, hanem a monopóltőke, amely a magáhozláncolt kispolgársággal, megteremtette fejlődésének legkedvezőbb feltételeit. *Rocco* munkája ennek a nem nagyon szép gyakorlatnak a felülépítménye.

Ez az olasz fassizmus ideológiája. Az innen-onnan kölcsönként teoriákban, a fassizmus előtti periódus viszonylagos eszmei fejlődésének leépítésében, a középkorhoz és a misztikumhoz való visszatérésben, a gondolatok olyan ösze-vissza gyűjteménye keletkezett, amelyek önmagukban értelmetlenek. De éppen ez magyarázza meg történelmi szerepüket. Az a hivatásuk, hogy a kis ember szellemének hizelegjenek, a tudatban „örök eszmék“ részesévé tegyék s így azok készenálljanak minden oly feladat elvégzésére, amelyhez a monopólkapitalizmusnak éppen a „kis emberre“ van szüksége.

A. K.

AZ ÉN ESZTERGAPADOM

737

Köztem és az esztergapadom között bensőséges barátság van.

Munkaközben egy végnélküli dalt énekelek. A helyszínen költöm ezt a dalt a munkapadom bugásához. Róluk szól ez a dal, az automobilokról, amelyek keresztül-kasul beszélgetnek a Szovjetunió területét.

Az esztergapadom velem énekel. Én magas vagy mély hangon énekelek, az esztergapadom pedig az ő mély basszusán brummog hozzá.

Együtt dolgozunk és együtt énekelünk. Pihenőnapom előtt megtisztítom „barátomat” s ő fölragyog, mint a frissen vikselt csizma.

Mielőtt a műhelyt elhagyom, visszanézek rá, s ekkor úgy tűnik, mintha kiegyenesedne, utánam nézne és integetne az orsójával.

Odakiáltom neki:

— Nem, kedvesem, te itt maradsz, én ellenben új nadrágot vettem magamnak s most elmegyek benne a gyűlésre.

A csikos nadrág nagyon jól áll. Marussia, az esztergályos műhelyből, egész este együtt ül velem a klubban. A pihenőnapon fölvettem a tarka sapkámat. Marussia meglátott és a szájaszéle hatszögletűre csücsörödött, mint az anyacsavar s a karjával átfonta a karomat.

Egészen elkásásodtam a boldogságtól. Hogy is foglalkozhatnék most közügyekkel.

Későre járt, mikor bucsut vettem tőle s megesküdtem, hogy jobban szeretem őt, mint a bérzacsót. Nevetett s a tarka sapkámat huncutul a fülemre csapta.

A munka megkezdése előtt már nem az esztergapadomnál álltam, hanem Marussia mellett s megkináltam őt almával. Jómagam vizet ittam.

A napok! Ezután úgy morzsolódtak a napjaim, mint az acélforgács a kés alatt.

Már nem a rohanó automobilokról énekeltem, hanem Marussia orrocskájáról és a szőke haját ékesítő zöld fésűről.

A mester megpróbált helyrefrizurázni, azt mondta:

— A lyukak túl nagyok lettek nálad, barátocskám.

Ránéztem a blokkomra és majd elájultam. A 17 mm-es furót használtam a 11.5 mm-es helyett. Olyan lyukakat furtam, hogy egy tojást is át lehetne rajta dugni.

Ismét vizet ittam a vödörből, amely Marussia mellett állt.

Marussia integetett felém a kezével.

Ah, mi van abban, ha egyszer egy kis szidást kapok! Első alkalommal. Mi van abban, ha az elvtársak a brigádból ferdén néznek rám?

Az egész estét ácsavarogtam.

Az esztergapad komiszul idegesített. Nem bugott már, hanem nyirkogott, krárogott és lustán vitte a furót.

Eszembe jutott, hogy rég nem kentem meg. A mester rámszögezte a tekintetét. Felémcammogott, nehézkesen, mint egy elefánt és levette a cvikkerét.

— Miért teszed tönkre a furókat? Vigyázz, különben a fekete táblára irlak.

A vizeskannához rohantam. Marussia rámnevetett. Két korsót ittam ki egymásután.

Este nem takarítottam el a forgácsot s a szerszámokat bele dobáltam a szekrénybe. Marussiához rohantam, hogy hazakisérjem. Nem találtam az

munka

esztergapadja mellett, a gyűlésen sem volt s csak az ellenőrző táblán láttam meg a sárga sapkáját, ott függött az esztergályos Vaskáé mellett.

— Ó, te kigyó, — sziszegtem — azt hiszed, mert te az ötödik bérosztályban vagy, tréfát üzhetsz velem! Utánuk mentem.

Vaska nevetett.

— Azt hittük, hogy a termelési tanácskozáson vagy!

Ugy tettem, mintha nem venném őt észre és karonfogtam Marussiót.

— Marussia, ah Marussia! Szomjas vagyok. Inni szeretnék. Mi lenne, ha kaviárt vagy kalácsot vásárolnék?

— Eregyj a kaviárossal! — kiáltott rám Marussia és elrántotta magát tőlem.

Ekkor kezdődött.

Nem tudtam többé a munkára gondolni. Folyton Marussióhoz lestem át és látni szerettem volna, hogy mit csinál. Vaska gyakran átlépett hozzá.

A fogamat csikorgattam és közben az acél kicsuszott.

Annyi vizet ittam, hogy majdnem fölpukkadt a hasam. Folyton a vizes kannához szaladtam, csakhogy láthassam Marussiót. De ő észre sem vett, Vaska is elnézett fölöttem és gögősen fölfujta magát.

Sajnos, a mester sehol sem volt látható. Nem jött s így a csirkefogót nem zavarhatta el az idegen padtól.

A szememet majd kinéztem a fejemből, csakhogy láthassam mit csinál ott az a kettő. Az esztergapadommal valami baj történt. Bekapcsoltam a legnagyobb sebességet. Az orsó egyszerre megállt, dühösen rányomtam a sebességváltót. Az orsó nem mozdult. Valami megroppant a gépben és a transzmissziós szijak döglötten lógtak le a magasból.

— Vége!

A rendelet értelmében egy bérosztállyal lefokozták és más munkára helyezték át.

Miért? Mit vétettem?... Marussia...

Egy hónapig más műhelyben dolgoztam.

Naponként másik géphez állítottak. Igazi munkáról tehát szó sem lehetett, sohasem tudtam, hogy másnap mit kell majd csinálnom. A kereketem lecsuszott. A hangom, mivel régóta nem énekeltem, valósággal berozsdásodott. Szomorúan visszavágyakoztam a régi munkahelyemre. Végre is nem bírtam tovább, kértem a visszahelyezésemet.

A mester az egyik lábáról a másikra állt:

— Te fafejű! Azután, ami történt, a kollégáid nem vesznek vissza a brigádba. Eredj, beszélj velük magad.

Messziről néztem az esztergapadomat.

A brigád gyűlésére mentem.

Huj, de megmosták a fejem!

— Légy rendes és ne csinálj disznóságokat!

Korán reggel, jóval a munka megkezdése előtt, odaálltam a régi esztergapadom mellé.

— Üdvözlégy, te acélbarát! Bocsáss meg... Te ismered az emberi gyöngeséget... de te más vagy, a te karaktered keményebb.

És megcirogattam egy száraz rongydarabbal.

Az esztergapad fénylett és ismét kedves és meghitt volt. Barátságosan rámnevetett a rohanó lendkerékből. Ez meghatott.

— Ah, barátom, hagyd magad még egy kicsit dédelgetni.

Köztem és az esztergapadom között helyreállt a barátság.

S. Tarassevits

Az orvos a laikus számára mindig érdekes. Ha az orvosi tevékenység alanyáról van szó, az orvosról, úgy ez mindig az orvosi tevékenység tárgyára, a betegre, az egészségesre s általában az emberre is vonatkozik. De van az orvos iránt való érdeklődésnek, egy magából az orvosi cselekvésből fakadó, önálló forrása is. *Az orvos a laikus számára mindig tartalmaz valami misztikumot.* Az a különös valaki, aki tevékenységének történetében mindig az Isten, a természet s a közönséges halandó között foglal helyet s aki a pap, varázsló, a mágus, a dervis titokzatos köntösében jelentkezik, akinek emellett gondolkodásmódja is csaknem minden időben bizonyos különlegességet tanúsít a profán világ gondolkodásával szemben, valóban figyelmet kelthet maga iránt.

A világirodalom — Plátontól — Bernhard Shaw-ig — is azt mutatja, hogy az orvos a laikus részéről mindig kivételes érdeklődés tárgya volt. Az orvos ma is valamennyire titokzatos valaki s nem egyszer tapasztalhatjuk, hogy a beteget az orvos sokkal jobban foglalkoztatja, mint akár a saját betegsége. S ime most két könyvről van szó,* amelyeket *orvosok* irtak *orvosokról* a laikusoknak. A szakmabeliek által felfedett műhelytitkoknak mindig megvan a maguk pikantériája. Itt azonban most lényegesen többről van szó, az emberiség egyik legizgatóbb kérdéséről, amely minden idők filozófiájának középpontját alkotta s érthetővé teszi az orvoskodás iránti nagy érdeklődést is.

A probléma, amelyen Goethe Faustja tépelődik, *elsősorban is az ember s csak másodsorban az orvos dilemmája.* Az a nagy kérdés, hogy szabad-e, lehet-e, kell-e az emberiségnek beleavatkozni a természet munkájába. Az orvosi munka anyaga a természet s az ezzel való különös szembenállásnak egyik reprezentatív módja az, amikor az orvos a beteg szervezettel áll szemben.

Az orvosnak a természettel szemben tanúsított magatartása nem szükségképpen ellenséges. S különösképpen elsősorban nem az. Az ember alkalmilag inkább hajlik arra, hogy áhitatosan meghódoljon a természet misztikuma előtt, semmint hogy aktivan, a hódító fölnyével neki merne támadni, hogy azt hatalmába kerítse. Az emberi és a természeti erők összemérhetetlensége mellett, az ember mindenekelőtt kontemplatív módon áll szemben a természettel s csak lassan-lassan (a tudományok és a technika fejlődésével) mer az aktív beavatkozásra gondolni. Az orvoskodás egész történelmén végigvonul Hippokratesz eszméje, amely szerint a Természetnek gyógyítóereje van s így a természetes segítségbe vetett remény nemcsak passzívvá, hanem egyenesen beavatkozás-ellenessé is teszi az orvost.

A segítő természet eszméje azonban az orvoskodásnak éppen a leglényesebb elemét, a természet céltudatos megmásítását, semmisíti meg. De mi is az értelme a természetbe való beavatkozásnak s az attól való eltérésnek? — kérdi a görög felvilágosodás Hippokratesze és a francia felvilágosodás Rousseauja. Hiszen a természet bölcs, gondviselő, hatalmas, végtelen, egységes, sőt bosszuálló is. A természet ellen való cselekvés ostoba, szentségtörő munka, a beavatkozás reménytelen szelmalomharc. Ha az ember *a természet fölé akar kerekedni* és el akarja nyomni a természetet (vagy akár a saját maga természetét is), akkor *elbukik.* Ezt tanítja Faust, Rousseau, Spengler, Freud és a természetgyógyászok is. Sőt, ez derül ki Thiel könyvéből is.

A természet egy a gondviseléssel, a természet megtámadása bűn. Az ember feladata a nyugalom. Ezt tanítja a polgári „felvilágosodás”. Miért? Mert az ember s különösképpen a társadalmi és természeti összefüggéseket nem ismerő s ezért a fetisizálásra hajlamos ember (mint Reik találóan mondja), előbb imádkozik a mindennapi *illuzióért*, mint a mindennapi kenyérért. A dialektikus materializmussal tisztában nem lévő, a marxizmus aktív szemléletétől távol álló ember, s főleg a beteg ember, aki nem ismerte fel az ember aktív, társadalom-és természetalakító történelmi szerepét, felülről nyújtott biztonságot akar érezni. S mint előbb a természetben bizott meg, most a természet ellen harcoló orvosban akar vakon megbizni, aki számára a gondviselés eszköze vagy pótszere. Hatalmasnak és biztonságosnak akarja tudni s erre elsősorban neki,

* Thiel: Tizenhárman a halál ellen. (Somló B. kiadv.) — Dr Müller V.: Csodatévők. (Singer és Wolfner kiadása.)

munka

a nem-orvosnak van szüksége. Vajjon mit fog most már szólni ahhoz, hogy valaki — orvos — egyszeriben megfosztja illuzióitól s a természettel, s a világgal szemben oly hatalmas orvost, *a maga meztelen emberi törékenységében*, kiszolgáltatottságában, diszharmonijával, külső és belső lelki összeütközéseiben emberi alakjában mutatja be.

Müller inkább a „csodatettekről“, Thiel inkább a „csodatevőkről“ beszél. Vajjon melyik érdekli jobban az olvasót? A beteget a csodatétel, az embert a csodatevő. De beszélhetünk-e csodáról? Ez a sereg ember, aki oly élettellenesen lép ki az orvostörténelmi miniatűrök e két kötetéből, nem a pantheonok élettelen hősei, keretük nem a muzeumi régiségek dohos levegője. Csupa *élő* figura: a világon elcsodálkozó bámész gyermek, az eszes paraszt, a feltörekvő mesterlegény, a rátarti akadémikus és falusi doktor — aki az állatoktól, a gyerekektől, a néptől, sőt talán a vénasszonyoktól is tanul — a világnézetéért üldözött polgár, a dacos forradalmár és a méltóságteljes udvari orvos. *Emberek*. Győznek, dicsőséget aratnak vagy elbuknak, mert a természettel és az emberi ostobasággal való összeütközés egyaránt kockázatos. Nagyon is emberi dolgok ezek. Szép, tanulságos, felemelő történetek, mint minden csodatétel s minden igaz harc vértanúsága.

Emberek ők. Az orvos nem tehet csodát, ő csak meghosszabbíthatja az ember életét, de a halottat feltámasztani nem tudja. Ez a csodatétel a történelemírás feladata lehetne, ami már *elsősorban kultur-, illetve társadalomtörténelmi s csak másodsorban szakmai (orvosi) probléma*. S ezért itt feltehető a kérdés, hogy vajjon *nem érdemlegesebb-e* a történelmileg iskolázott, bár orvosilag *laikus üléte*, mint az orvosilag iskolázott, de történelmileg iskolázatlan megítélés. Az orvos *Siegerist*, aki tudományosan akarja megalapozni az orvosi történelemírást, azt kívánja, hogy az orvosi történelmet *orvos írja*. Ez nemcsak szakszerűség szempontjából lehet jó, de azért is, mert a laikus bizonyára nehezebben tudja magát beleélni az orvos lelkivilágába, mint viszont. *Friedell* ellenben azt tanítja, hogy csak a dilettáns tud igazán jó kulturhistóriát írni. Ha itt kritikára kerül a sor, elsősorban is ne az adatszerű tévedésekről legyen szó, aminő pl. Mülleré, aki a már 1778-ban halott Rousseau-nak egy a rémuralomra vonatkozó (1792) feljegyzésére hivatkozik, hanem *a történelmi szemlélet hiányáról*. A rémuralom e borzalmas emléke azért az anakronizmus ellenére talán éppen olyan kevésbé volna hazug, mint amennyire magasabb értelemben nem az az igazmondó Paracelsus fejbeverésének meséje sem. De vajjon a hősök sikere és sikertelensége tényleg annyira a *véletlen egyéni szerencse és szerencsétlenség, egyéni adottságok műve-e*? Vajjon tényleg a *természet* bosszúja-e az, hogy az emberiség nagy jótevői oly gyakran elbuknak? Vajjon igaz-e, hogy minden felfedezés évszázadokkal megelőzi a kort s hogy vajjon ebben van-e a nagyság és a bukás titka? Figyelmesebb vizsgálattal éppen ellenkezőleg, azt kell belátunk, hogy Paracelsus Luther korának, Haller Rousseau korának, Claude Bernard a pozitívizmus korának édes gyermeke. *Az orvos a maga nyelvén koreszméket fejez ki*. Az igazi orvostörténelem csak eszmetörténelmileg tanulságos s csak akkor, ha az egyetemes koreszmékkal s azok történelmi *alépitményével* való viszonyát is fel tudja fedni. Csak emlékeztetünk ezalkalommal az akadémikus *Hornyánszky* 1910-ben megjelent Hippokrates-tanulmányára, amelyben a történelmileg iskolázott, habár nem-orvos szerző, hőstét a legszélesebb értelemben vett eszmei, szociális és gazdasági miliőben vizsgálja. S innen *a történelmi materializmus* módszeréhez már csak egy lépés.

Gruby, az orvos (Müller utolsó előbeszélése szerint) meghosszabbítja a regényíró életét. A regényíró azonban nem viszonzhatja az orvos csodatételét: az elhalt orvos emlékébe a romantika sem lehelhet valóságos életet. A korral való szerves kapcsolat nélkül az orvos figurája megható, felemelő, érdekes. sőt nem kevésbé eleven is lehet, de heroizmusában mindig marad valami teatralitás, még a korhű környezetrajzában is mindig marad valami diszletszerűség.

Ennek ellenére a két könyv még mindig igen érdekes olvasmány marad s elsősorban a laikus számára az.

S ha mármost az orvosi történetírás ezidőszerint még mindig a hősi éposz korát éli, arról talán elsősorban is az olvasó is tehet, aki az orvostól még mindig csodát vár s akinek *a csodatétel lehetőségének hitére*, — mondtuk — talán még az orvosnál is nagyobb szüksége van.

Dr. Pikler László

„Mint New-Yorkból jelentik, Mary Pickford egy börtönben 600 rab előtt előadást tartott a filmsztárok életéről. A hallgatóság soraiban erős fedezet mellett vegyesen foglaltak helyet férfiak és nők, fehérek és négerek. Mary Pickford előadását biztató szavakkal fejezte be.“

Kelle-t egy hétfői napon szállították el a rendőrségi fogdából az államügyészség börtönébe. Kelle munkanélküli néger volt és így az egyenlőségről igen homályos fogalmi voltak. A rendőrségi kihallgatás után volt, tehát jobb karját még nem tudta megmozdítani, ballábára sántított és feje pólýába volt burkolva. Kelle a 20. században, a humanitás korában él, amikor állatvédő egyesületek működnek és nemesszívű multimilliárdosok ingyen levest osztogatnak és így nagyon jól tudja, hogy nem fogják keresztre feszíteni, mint Krisztust és szentéletű papok sem fogják Krisztus nevében megégetetni, mint a középkorban az eretnekeket. De egyben tévedett. Elfelejtette, hogy a statisztikai tudomány részére feldolgozzák, hogy milyen törekeny az ember teste. Kelle annak ellenére, hogy az élet igen megviselte, az ember törhetetlenségének statisztikai arányát javította fel saját személyében egy egész minimális ezrelékkal. Ha most orvost hívnának hozzá, az csak annyit mondhatna, hogy négy héten túl gyógyuló testi-sértés több zuzott sebbel. De minek az orvos egy munkanélküli négernek?

Az ügyészség börtönében megint felvették a személyi adatait, picispaci és lefényképezték. Kapott egy számot, mint a világ minden más börtönében. A számon kívül még kapott egy cellát a harmadik emeleten, ahol már hárman voltak. Kelle jólnevelt fiú volt, hát motyogott valamit, amikor átlépte a cella küszöbét és leült a sarokba a földre. A többiek nem zavartatták magukat és anélkül, hogy törődtek volna az új vendéggel, tovább beszélgettek. Kelle pedig — bár ezt azelőtt sohasem tette, — gondolkodni kezdett. Azon gondolkodott, hogy mi minden is történt vele eddig az életében. Hát nem sok minden. Megszületett és éhes volt. De nemcsak ő volt éhes, hanem még négy testvére és az apja is, az anyja is. Mindnyájan mindig éhesek voltak. A barátai is mind éhesek voltak, sőt a barátainak az ismerősei is. És amikor erre gondolt, nagyon megijedt, t. i. rájött arra, hogy mennyi éhes ember is van a világon. El se tudja képzelni. Irtó milyen nagy szám. Majdnem annyi, mint egy amerikai multimilliárdosnak a vagyona. — 12 éves korában inas lett a Ford-gyárban és néger léte segéddé lépett elő. Már keresett, de azért mindig éhes volt. A sorsát pedig egy Carrie nevű üzemvezető és egy Kennicott nevű mérnök irányította. Dolgozott, mint a barom, de mégis mindig baj volt vele. Egy hétfői napon 700 társával együtt megkapta a munkakönyvét.

A gazdasági válság, akkor még nem érte el a mélypontját és a lapok fellendülést jósoltak. Vastag betűs címek hirdették a Hoover-moratórium sikerét. Rockefeller még mindig golfozott és Ford még mindig nyilatkozott. Kelle pedig még mindig éhes volt.

A futószalagot már mindenhol bevezették és a munkanélküliség ijesztő arányokat öltött.

Kelle éhes volt.

Céltalanul járta az utcákat. Néha bemerészkedett a gazdagok utcájába is, ahol különösen öltözött nők, több színűre festve, kitépett szemöldökökkel járkáltak, kutyákat cipelve magukkal. Öreg s fiatal férfiak is sétáltak elegáns ruhákban, bamba arckifejezéssel. Kelle mindig csodálkozott, hogy a gazdagok között mennyi bamba arckifejezésű ember van, de ő szegény nem tudta, hogy a bamba arckifejezés a paralízis progressiva

munka

jele. Kelle fényes bárókat és szállodákat is látott, de hogy mi történik ezekben a szállodákban, azt nem igen tudta.

Ordító reklámok cipőfüzőket, harisnyakötőket és óvszereket kínáltak. Megint más reklámok istentisztelete és boxmeccsekre hívták az embereket.

Kelle éhes volt és miután a gazdagok utcájában a kirakatokat vastag üvegek védték, a külváros felé vette az útját. — Ott egy péktől kenyeret lopott. A pék észrevette, Kelle futni kezdett, a pék utána. Már az egész utca üldözte, az élen két rendőr és a nagyhasú pék szaladt, akik nyilván nem voltak éhesek. Aztán Kelle-t elgáncsolta egy sápadtarcu, rongyos kis inasgyerek, aki valószínűleg ugyanolyan éhes volt, mint Kelle. Így fogták el Kelle-t, aki az utolsó pillanatig szorongatta a kenyeret, amelyet ő lopott, de amelyet sohasem evett meg.

Kelle megegyeszer körültekintett és ekkor látta:

Egy hirdetőoszlopon hatalmas betűk hirdették a mozi műsorát:

AL CAPONE VILÁGA: BÜNÖSÖK ÉS TÁNCOSOK! FILMSZENZÁCIÓ!

*

Mary Pickford 38 éves amerikai filmszínésznő.

Ez a mai nap varázslatos szenzációja.

Kellenek hirtelen eszébe jutott élete egyetlen nője és táncestélye. Két évvel ezelőtt az amerikai szabadságharc nagy ünnepén, július 4-én elment a Népparkba. 70 centért jegyet váltott; ezzel a jeggyel beléphetett a boldogság szigetére és megünnepelhette a szabadságot. Hatalmas területen, hozzá hasonló emberek nagy tömege egymásba fonódva rángatózott egy saxofon és egy dobbal egybevarázsolt cintányér ritmusára. Meleg volt és a testek egymáshoz tapadtak az izzadságtól és a pizsoktól. A levegőben fullasztó bűz terjengett. Kelle is felkért félszegen egy lányt, aki gyárba járt dolgozni. Léptek egyet-kettőt, aztán a büffébe mentek, ahol málnaszörpöt ittak és rágógumit vettek.

Most a börtönben ül, ahová Mary Pickford is eljött, hogy a filmsztárok életéről beszéljen a foglyoknak, mert a társadalom igen nagy gondot fordít a bűnös emberek lelki és erkölcsi nevelésére; hiszen a fogházorvos is igen nyomatékosan felhívta a rabok figyelmét arra, hogy a fogházban tilos az onanizálás.

Mary Pickfordot csak erős fedezet mellett, messziről szabad nézniök.

Mary Pickford biztató szavakat mondott:

„Ti pedig ne onanizáljatok kedves rabocskák s ha szabadon vagytok, ne lopjatok kenyeret.“

Balázs Zoltán

HANGYATELEP

Ha egy országot valójában meg akarsz ismerni, akkor nézd meg abban az országban a munkanélküli életét!

Nos, itt a következőkben egy budapesti, ipari munkanélküli sivár életét mutatjuk be, minden színezés és aláfestés nélkül, a tények és adatok egyszerű regisztrálásával.

Budapesten a lakásvédelmet majdnem teljesen leépítették és a régi lakások béreit a háziurak a békebelinek 75%-áig emelték fel. Így tehát érthető, hogy a budapesti munkás nyomoruságos béréből nem tudja megfizetni a lakbért, naponként tucattal lakoltatnak ki munkásokat, akik egyszerűen az utcára kerülnek. Még inkább, még gyorsabban ilyen sors éri a munkanélkülieket, akiknek a száma — hivatalos adatok szerint is! — családtagokkal együtt a város lakosságának egyharmadát teszi ki.

A kilakoltatott munkanélküli tehát kiszorul a városból, mintegy 743 számüzik öt és megindul a külvárosok határa felé. Itt a külváros határában, hulladék téglából, vályogból, sárból kunyhót épít magának és ezzel megmenekül a házbér gondjaitól. Más helyen elhagyott téglagyár kemencéibe húzódnak be, megint másutt üzemen kívüli bánya lyukaiban, elhagyott barlangokban találnak „otthon“-ra.

Egyik ilyen „emigráns-telep“ a „Hangyatelep“. Tényleg mint a hangyák él itt félig a föld alá bujtán 400 család! Több mint 1500 ember az elhagyott homokbánya, homoksivatag mélyedéseiben, sárból, homokból, vályogból és fából összetakolt kunyhókban. Ennek az 1500 embernek összesen egy, azaz egy kutja van, csatornázásról, egészségügyi berendezésekről, mellékhelyiségekről szó se essék.

Ennek a Hangyatelepnek alapító tagja Rákos György és családja.

Rákos György 49 éves. Derék, szorgalmas péksegéd volt, nem kártyázott, nem iszákoskodott, rendesen dolgozott mindig. Szervezett munkás volt, józan életű és lassanként önálló pékmester lett, aki öt segédet foglalkoztatott. Aztán jöttek a nagy adók, a nagy házbér, a sok gyerek, betegségek és nyomoruság, Rákos György tönkrement, megint péksegéd lett, azután munkanélküli a sok ezernyi munkanélküli péksegéd között. Magyarországon nincsen munkanélküli segély, hogyan is lenne, a magyar kormányok ilyen célokra egy fillért sem állíthatnak be a költségvetésbe. Rákos György próbálkozott sok mindenfélével, míg aztán, három év előtt kilakoltatták. Eddig sem lakott valami fényes lakásban, a férj, a feleség és az öt gyerek egyszoba-konyhában húzódott meg, (Budapesten a lakások 12%-a mellett nincsen semmiféle mellékhelyiség és 75%-a a lakásoknak fürdőszoba nélküli!), de ennek a bérét se tudták fizetni, így hát kilakoltatták. Szerencse, hogy nyár volt, kihúzódott ide a Hangyatelepre és az egész család, együttes erővel, felépítette a házat!

A „ház“ meglenne, de, sajnos, enni is kell valamit és Rákos György újból nekifeszül az életnek. Kiment a szemételepre kocszot szedni. Ez akkoriban nagyon jövedelmező és kedvenc foglalkozás volt. Így van ez. Akiknek nincsen aranybányájuk és petroleumfölddel sem rendelkeznek, azok kijárnak a szemételepre és ott az emberi élet hulladékai közül szedgetik a kocszot és hat-nyolc órai munkával megkeresnek 80 fillért.

De ezért a főuri jövedelemért harcolni kell! A szemételepet csak akkor nyitják meg, amikor a szemetes kocsik beszállítják a szemetet és ilyenkor kemény versenyfutás kezdődik azért, hogy ki érjen el előbb a kincsesbányához. Egy ilyen versenyfutás alkalmából Rákos Györgyöt egyik fiatal versenytársa fellökte és R. Gy. lábán átment a súlyos szemetes kocsi. Két hónapig feküdt a kórházban, az eltörött lába összeforrott, kikerült az utcára s a város bepörölte őt az ápolási költségekért. R. Gy. fájdalmasan biceg s a szerencsétlenség óta nem járhat kocszot bányászni!

Megkérdezem, hogy miből él ő és a családja?

— Ó, mi aránylag jó helyzetben vagyunk. A feleségem ide jár a szomszédos szövőgyárba, heti negyvennyolc órai munkával 5.60-at keres. Az egyik felnőtt lányom, a 18 éves, heti 4.90-et keres ugyanott, a másik lányom munkanélküli és a három fiam még kicsi. Van még egy fiam, az péksegéd és már 24 éves, nős és szintén munkanélküli. Én hetenként egyszer vasárnap éjjel kiségek az egyik pesterzsébeti pékműhelyben, éjjel 2-től hajnali félhatig dolgozom, kapok érte 3.80-at, így hát van idő, mikor hetenként 14 pengőt is megkeres a család. Ebből élünk meg heten! Ebből napi kosztra a hét személynek egy pengő, bár az élelemnek nagy részét kegyességből kapjuk. A salátát és káposztahulladékot a

munka

vásárcsarnok környékéről szedjük össze s itt még egyéb selejtest is adnak nekünk. Ilyesformán kapunk aztán néha a mészárosoktól csontot is a nagyvásárcsarnok környékén. Ezt kifőzzük, ebben van valami zsír is, ez a finom eledel! Valami pénz elmegy tüzelőre, petroleumra. De ilyesmi ritkán fordul elő, mert éppen hogy csak télen égetünk, ha muszáj...

— Egyéb kiadás?

— Szappant és gyertyát már évek óta nem láttam, arra nincsen pénz. Néha egyszer vagy kétszer egy héten ujságot is veszünk hat fillérért, ahányszor rám kerül a sor, mert a szomszédainkkal felváltva vásároljuk. Ruházatra már régen nem tudunk egy fillért se kiadni... türe, cérnára azonban muszáj, mert ki kell javítani a ruházatot, hiszen minden tönkre megy... ez az én egész költségvetésem...

— Mikor volt utoljára a városban?

— Ó, régen, hat hónapja jártam utoljára a közbűgőhidnál, ami az én rossz lábammal egy járó óra. Egy óra oda, egy óra vissza, azért mentem, mert ott van egy hentes, akinél tíz fillérrel olcsóbb a hus...

— És a munkaközvetítőbe nem jár be?

— Minek járnék, ugye lehet állást kapni. Azután hajnalban kellene elindulni, hogy estére visszaérkezzek! Ma azért szívesen bemennék. beszélni szeretnék a fiammal, aki állandóan ott ácsorog, hátha tudna nekem szerezni valami ócska kabátot a télire, mert a másik, amit négy év előtt vettem a zsidvásáron, már teljesen szétfoszlik.

Felajánljuk neki a villamosköltséget és ő készülődik. Felöltözik a „jó“ ruhájába és ez a „jó“ ruha elmondja azt a hallatlan tragédiát, amely ennek a munkabíró embernek a szemétre kerülő életében rejlik. Elmondom, miből áll ez a ruha:

Cipő, amely két számmal nagyobb a lábánál. A felső bőr tele van foltokkal, annyira, hogy első pillantásra úgy látszik, mintha két különböző cipő volna a lábán. De közelebbről, ha nézzük, akkor látjuk, hogy csak a két cipőn különböző módon vannak elhelyezve a foltok és egy pár cipőről van szó. Ezt a cipőt régi főnökétől kapta hat év előtt.

Nadrág, szintén foltokkal telehintve, erősen foszló állapotban. Valamikor stráfós volt. Ugy szerezte — vagy három év előtt, hogy az egyik tehetősebb szomszédjával vekkert cserélt. Volt egy jó vekkere, a szomszédnak pedig egy rossz. Odaadta a jó vekkert, kapta a rosszat és ráadásul ezt a nadrágot. A rossz vekker ugyan nem jár, de azért ott áll a szobában és mégis csak vekker. És az is lehet, hogy egyszer valami csoda folytán vagy újra megindul, vagy pénzük lesz megcsináltatni!

Ing, gallér nélkül, kirojtozott kézelőkkel, foltozott mellel. A mellet majdnem eltakarja a mellény.

A mellény fehér pikéből készült, valamikor himzett virágok voltak rajta, a himzés nagyjában lefoszlott, itt-ott látni még valami kis selymet... Nagyon divatos gavallérok hordtak ilyen mellényeket a háború előtt, Isten tudja, hogyan került ez a szétmállott, töredezett gyöngyházgombokkal díszített ruhadarab őhöz. Mindenesetre eltakarja az inget és télen valami kis meleget is ad.

A kabátot négy pengőért vette két év előtt. Elég vastag kabát, már viseltesen, kopottan vette, de még mindig kitart egy ideig. Alig van még folt rajta, jó ruhadarab.

A ruházatot a szép, simára kefélt keménykalap fejezi be. „Honnan van?“, kérdeztem. „Kaptam“, mondja a negyvenkilenc éves elvtárs, „kaptam“ és nem akar róla többet beszélni.

Bent a városban egészen idegenül érzi magát! Mikor látta ő utoljára a körutat és a nagy palotákat? Egy előkelő kávéház terrasza előtt le kell ülnie a padra. Fáradt, ijedten tekintget szét, a hurutos orrával rendőrt szimatol. 745

A munkaközvetítőnél keserűn rámosolyog. Minek járjon ide. 9000 munkanélküli jut 100 munkahelyre, pedig még csak ősze eleje van, mi lesz a télen, ha a rossz szezon és a munkanélküliség növekszik. A fiát megtalálja. Együtt állnak a munkaközvetítő ajtájában, a magas hivatal, a gondoskodó hatóság büszke cimere alatt. Munkások, akik dolgozni szeretnének és akiknek nincs munkájuk. Emberek, akik emberi életet szeretnének élni és akik ki vannak vetve a szemétdombra! Jól van ez így? Nem lehetne ezen változtatni?

Természetesen, mindegyik van felelet. A fiú is, az apa is, az öreg és az ifjú generáció egyformán tudja: változtatni kellene! De ez csak jámbor óhajítás marad, cselekedeteikre gondosan felvigyáz a jóságos rendszer papsága, rendőrsége és katonasága.

És ameddig ez így marad, addig a budapesti munkanélküli élete is ilyen marad.

Nádass József

IBRÁNY

Ibrány község, Szabolcs megye, felsődadaai járás. 6400 lakosa van. A község határát érinti herceg Odescalchi sok 10.000 holdas birtoka. A falu emberei nincstelen földmunkások, kis és nagygazdák. 200-tól 2000 holdig több urasági föld van a község határában. Ezekre járnak a nincstelenek harmadost kapálni. Azonban sok a földnélküli ember, nagyrésze nem kap munkát a falujában. A szomszéd falvakban még úgy sincs megdolgozni való föld, mert arrébb fel Kisvárda felé, nagyon sok a grófi és hercegi föld. Ezért túl a Tiszánra, Ibránytól 15—20 kilométerre a Bodroghözre járnak kapálni. Aratóbandákba állanak és még a tél végén felvállalják látatlanba az uraságok kalászosát. Kemény munkával 5—6 mázsa vegyes terményt keres 4—5 hét alatt egy ember. Ez nem elég az évi kenyérre. Az éhenhaláshoz sok, megélni kevés. Jó, hogyha ujig eltart; pláne ottan, ahol sok a gyerek. Az aratósi szerződést rendszeresen úgy kötik, hogy ahol aratnak, ők kapják meg a harmados földeket. Ebbe az uraság adja a vetőmagvakat. Krumplit, tengerit, babot vetnek. A darabka földet napraforgóval vetik körül. Ezeket kapálják, töltögetik, kiássák és a rájukeső keveset a hátukon hazacipelik. Ha nagyon messzi vannak a falujuktól, az uradalom egyszerre hazaszállítja mindenikét. A napraforgót még akkor is a hátukon viszik haza, mert annak nem jó, ha a zsákban áll sokáig nyersen, mert be talál gyulni. Sietnek kitergetni a padra, hogy minél előbb megszáradjon és az olajjütőbe vihessék, mert zsírozó nélkül vannak kora tavasz óta. Nagyon ritka az a család, amelyik megtud hizlalni egy malackát, mert vagy pénzszorultában kell elpotyázni, vagy ősszel lábbeli és ruhavétel miatt kell eladni a vásáron; gyakran pedig a dög áll bele, mert nincs pénz oltószérumra. Akad olyan hely, ahol kés kerül a hizóba; de azt is hamar felfalják. A zsír kevés, mert azt a tengerit, ami a harmados földekről jut, rögtön pénzzé teszik. Nincs min kihizlalni a sertést, iróst kap és a mogyorónyi krumplit főzik meg. Az embereket télen bántja a hideg. Az egész Szabolcsban nincs 20 fa egymás mellett; csak az utak mellett vannak fiatal akácok. A vastagabbját minden évben kivágják és lopkodják. A Tisza nincs messze Ibrányhoz, odajárnak a füzesbe gallyfáért. Napraforgóréval is fűtenek, de abból sincs elegendő. A szalma megfizethetetlen.

munka

kivált olyan éven, ha kevés a takarmány. Akinek lova van, az szalmát visz a Hegyaljára. Egy szekér szalmáért egy szekér fa. — Kevés ólban van a jászolhoz tehén kötve. A nagygazdákhöz járnak tejért, amit ledolgoznak, mert pénzzel megfizetni nem tudják. Sokszor felgyülik a munkatartozás, alig győzik ledolgozni. Naponta kétszer esznek: reggelre olajos kenyeret; estére kukoricadarát, krumplilevest, krumplit, babot és gyakran galuskát. Zöldségfélét keveset esznek, mert az nem kelti a jólakottság érzését. Nagy ünnepnapokon, ha van liszt, egy kemencére való tésztát sütnek. Baromfit csak akkor esznek, ha betegek, vagy a baromfi beteg és hullik az aprójószág. A sok munka és a kevés, sovány étel elcsigázza az embereket. Télen felhiznak egy kicsit, olyankor kiheverik magukat; munkahiján, keservükben nekimennek az asszonyok. Ősszel egyesével, kettésével jönnek a gyerekek. Nagy a gyereksaporulat. Ruhájuk a hideg télhez vékony. Kétpengős ceignadrágban és vékony posztókabátban járnak. Az asszonyok télen-nyáron vékony vászonruhát hordanak: télükabát nincs, csak pamut nyakbavaló kendő.

Ez a nincstelen földmunkás vergődése, ez a törpebirtokos parasztok tengődése. Ebből az életből szakadt ki az ibrányi felekezetenkívüliek gyülekezete.

Ma 200-an vannak, 38 család. Vagyonközösségben és 100 holdon földközösségben élnek. Ezenkívül Buzás István ibrányi földbirtokos 200 hold földjét dolgozzák felében. A tavasszal még csak 40 hold felesföldet vállaltak fel; most ősszel ugyanennél a földbirtokosnál, mivelhogy rendes munkájuk megnyugtatta, 160 holdat kaptak felébe. A feles földekbe a feles és nem az uraság adja a vetőmagot, mint a harmados földeknél. Ime ők: még 160 hold földbe is tudnak vetőmagot adni. A falusi parasztgazdák ezzel szemben vetőmag nélkül állanak és tavasszal fogják magas áron beszerezni. Mind a 300 hold földet már beszántották tavaszi alá, az őszt pedig elvetették. A 200 holdra vonatkozólag a földbirtokos, talajismeretére hivatkozva, utasította őket, mit vessenek a különböző táblákba. Ment a munka szakmányba. Két Fordson-traktoruk szántott. A traktorokat a közös pénzből vették teljes garnitúrával: cséplő, elevátor stb. Az egyiket 1930-ban 5500 pengőért, részletre, a másikat 1931-ben vásárolták. Az egyik cséplőgarnitúra a nyáron részescséplést is végzett kisebb és nagyobb uradalmakban és parasztgazdáknál; a gépnél és a cséplési munkálatoknál a saját embereikkel. A garnitúra és a cséplésnél dolgozó emberek 300 mázsa vegyes terményt kerestek. A másik garnitúra a földjeikről betakarított termést csépelte és szántotta a felszabadult földjeiket. A két traktor jelenleg uradalmak és parasztgazdák földjeit szántja; holdját nyolc pengőért.

Ipari munkásokból, ács, kerékgyártó, cipész, asztalos, gépész van közöttük. Ezek a gyülekezet minden effajta munkáit elkészítik. Az állati bőrt kikészítetik, ha kevés, vesznek anyagot és a suszterük a csizma és bakancsszükségeiket elkészíti. Azonkívül készít eladásra is lábbeliket. Addig egy csizmadia sem ad el egy csizmát se, míg a suszterüknek van eladnivaló. Mert olcsóbban, sokkal jobb lábbelit ad. A cipész nemcsak a tagjaiknak dolgozik; másnak is, de minden pénzzel elszámol, miután műhelyszükségeit beszerezte. Ugyanígy dolgozik a többi iparos. Ha az ipari munkásuknak nem akad dolga, akkor átteszik arra a kis időre is a mezőgazdasági munkálatokhoz. Ha netalán az iparnál hiányzik pénz, — mint jelenleg, — akkor a gazdasági pénztárból támogatják.

Három munkakörre vannak osztva: Aivég, Felvég, Bábota. A földek megmunkálása ennek megfelelően történik, vagyis mindenki az ő körzetéhez tartozó föld megművelésénél dolgozik; azonban halaszthatatlan

vagy sürgős munkák esetén a körzetek együttes csoportban is dolgoznak. 12 tagból álló gyülekezeti tanács kormányoz. Körönként tanácstagok és az emberek együttesen határozzák el, hogy másnap milyen munkát kell végezni. A munkakörökbe lakáskörzet szerint esnek a tanácstagok. Van munkakör, ahol két tanácstag van és van ahol hét is. Ruházat és élelem tekintetében is mindenki egyenlő, munkát is egyenlőképpen végeznek. Külön díjazást senki sem kap. Ha betakarítják a határból a termést, szét-hordják a családokhoz evőszáj arányában. Minden körzetnek külön van magtára; abban áll a vetőmag, tartalékgabona stb. A felesleget a gabona és kapás veteményekből eladják. Körzetenként összehordják a felesleget; a három körzet feleslegét egyesítik és a terményt a helybeli vagy a városi kereskedőnél értékesítik. Ezeknek a pénzürtékéből a három körzet szükségletét fedezik: ruházat, só, petróleum, rizs stb. Ebből fizetik az adókat is. Fontosabb élelszükségletet nagy mennyiségben szerzik be; az apróbb dolgokra (cérna, tú, fésű stb.) pénzt kapnak. A nem mindennapit mindenki maga szerzi be. Az étkezésnél a luxust csökkentik. Étkezés egyforma. Minden hónapra előre elkészítik az étkezési rendszert és azt megkapja egy példányban minden család. És minden családnál azon a napon azt kell főzni, ami arra a napra elő van írva. Mindenki annyit eszik, amennyi jólesik. Ha reggelire tej van, akkor minden körzet előre készíti a szükségletet; összegyűjti a tejet s ha esetleg nincs valamelyik munkakörben elég tej, akkor a másik munkakörből kiegészítik. Disznóölésnél is egyenlő részben, evőszáj arányában szétosztják a húst és szalonnát.

Az augusztusi étkezési rendszerből:

„8. Hétfő: früstök: piritóskenyér; ebéd: rizskása rántva krumplival; vacsora: öreggombóda zsirral és tejjel.

9. Kedd: früstök: szalonna; ebéd: téstaleves, tyukhus, bobájka; vacsora: ami maradt.

10. Szerda: früstök: tej; ebéd: pergelt krumpli, lángelöt; vacsora: tengeri főve.

11. Csütörtök: früstök: piritóskenyér; ebéd: habart krumpli; vacsora: szálkás galuska.

12. Péntek: früstök: szalonna; ebéd: téstaleves, tyukhus, bobájka; vacsora: ami délről maradt.

13. Szombat: früstök: piritóskenyér; ebéd: rántott krumplileves; vacsora: nudli.

14. Vasárnap: früstök: rántott leves; ebéd: téstaleves, töltött káposzta; vacsora: ami maradt.

Ruhaminőség egyforma. Ruházatnál a divatot, a cifrát, a diszt, a feleslegest elvetették. Nők rendszerint majdnem bokáig érő feketében. Ha a ruha elromlik, vagy szükség van ruhára, a vezetőnek kell jelentést tenni, aki a tanácstagok egyike; az elküldi a gyülekezet szabójához, aki beméri és a gyülekezet kifizeti. Szabó még nincs közöttük.

A gyerek csak úgy szabadul a világra, mint eddig, de a szaporodás mégis kevesebb, mint azelőtt.

P. Kató István 42 éves ezt mondja: Az általunk megalakított köztulajdont az általunk választott tagok kormányozzák és szabályozzák, mely tagokat a gyülekezet összessége bármikor kicserélhet. A határozatokat ezek a tagok hozzák és hajtják végre. Minden egyes tag egyenlő joggal és tulajdonnal bír. Azt a munkát, amit az egyes ember nem tud elvégezni, mi azt is el tudjuk végezni. Van munka, ami több jóságot, esetleg gépet kíván, nálunk ezek megvannak. Mi többnyire szegények jöttünk össze.

munka

Sokan csak a két dolgos karukat hozták. Volt aki 15 hold földdel, házzal és teljes gazdasági felszereléssel jött közénk. Van közöttünk egy malomtárstulajdonos; az 20.000 pengő értékű házzal és földdel állt közénk. Összeadtuk a földeket és az 100 holdat tesz ki. Tehermentes! 500 pengő az összes adósságunk. A belügyminiszter nem hagyta helyben alapszabályainkat. 1928-ban hat tébolydába 12 embert vittek el közülünk. Volt akit csak nyolc napig tartottak ott, engemet öt hétig. Irtak rólunk akkor az ujságok. A kanadai magyar lapok is mellettünk irtak. Mostanában békét hagynak.

Egy 38 éves asszony a hiteléről. A felekezeten kívüli gyülekezetünk nyolc éve, hogy fennáll Ibrányban. Berecz János magunkfajta parasztember alapította. 1930-ban halt meg. Szokásos szertartásaink nincsenek. Az eredeti, teljes bibliát magyarazzuk és az életet ismertetjük. Templomba nem járunk; ünnepnapot nem ismerünk. Orvosi gyógyításban nem hiszünk. Halottainkat minden disz és ceremónia nélkül egyszerű koporsóba temetjük el. Dohányozni és részegítő italt inni nem szabad. Nem is élünk velük. Papi rendszert nem állíthatunk fel. A gyülekezet vezetői a hivekkel és a hivek egymásközt egyenlő rangban vagyunk. Minden dolgunknak a vezetésére magunk közül előljárót választunk. A választásban mindenünknek egyenlő jogunk van. Amit mondok, mindez alapszabályainkban is benne van. A rend ellen vétőket, az alaptalanul követelődző, másokat nem becsülő tagokat kizárjuk a közösségből és eredeti vagyonát visszaadjuk neki. Ha a családjában oly tag lenne, mely rendellenesen viselkedne, engedetlenkedne vagy zavart csinálna, ha mi szülők a családtól, illetve a gyülekezettől elkülöníteni nem tudjuk, akkor az egész családdal nekünk, de csak a közélettől, vissza kell maradni, mert a gyülekezet nem köteles a mi engedetlen gyermekeinkkel bajlódni. Az illető vagyonát ekkor is visszaszámazzuk. — Embert ölni még a fronton sem szabad.

Berencsi Gyula, 63 éves ezt mondja: Árendás házban laktam. Egész életemben látástól vakulásig gürcöltem; mégsem tudtam a fejem felé tetőt penderíteni. Taksás házban laktam, míg a gyülekezet tagja nem lettem. Akkor összefogtak az emberek és építettek egy házat nekem. Dolgozom csakugy, mint eddig, de megvan a látszatja: napról-napra vastagabb karéj kenyérbe harapok a családommal. És nem emészt munkátlanság.

Egy 8 éves fiugyerek: Engem nem kérnek el édesapámék az iskolából, mert a krumplikapálásnál segíteni kell. Én most csak az iskolába járok.

T. S.-né asszony: Mennyivel jobb így. Azelőtt kint dolgoztam én is az emberrel a földeken. Most van idő a házimunka végzésére és foglalkozom a gyerekekkel; tisztántartom a családot és a házat. 11 hold földünk volt és nem tudtuk kihuzni belőle az évi kenyérre valót. Adósságot kellett felvenni; a végén már azt sem adtak. Eladtunk annyi földet, amennyivel lepucoltuk az adósságot a megmaradt vagyonkáról és így léptünk be a közösségbe.

A hatóság azt mondja: Zavartfejük ezek, de az adót rendesen fizetik.

Más falusi ember: Már én ahogy megszülettem, abba a hitbe akarok is meghalni. Más az, amikor az ember azt főz a kamarájából, ami neki tetszik. Igaz, hogy most üres a kamara. Azok boldogulnak. A kovácsnál én jöttem volna sorra a lovammal, mégis a kovács egy közülük valót vett elébb, mert azok minden elsején pontosan kifizetik a számlát.

Ibrányon kívül két szomszéd községben terjedtek el: Nagyhalászon kilenc család. Paszab kisközségben négy család. Ezentúl alig tudnak róluk.

(Ibrány, 1932. november.)

Andreánszki István

MŰVÉSZET

749

PALUCCA

Palucca német táncosnő. Nevét világszerte ismerik. A nemzetközi magazinok egészoldalas reprodukciókat közölnek dinamikus mozdulatairól és hihetetlenek látszó ugrásairól. Kandinskynak a Bauhaus-könyvben közreadott tanulmánya pedig nagyszerű utmutató azoknak a szentimentális zurnalisztáknak és fellengős esztétáknak, akik Paluccát hidegnek, szűkskálájúnak és spekulatívnek szeretik minősíteni. Palucca újító a tánc területén ugyanugy, mint a nálunk is sokat emlegetett „Bauhaus-művészek” az építészetben. Az új építészet nemzetközi előharcosai „meghódították” a világot, Palucca azonban még ma is majdnem egyedül dolgozik a tánc területén. Igaz, hogy a tánc, mint abszolút művészi forma, sokkal nagyobb teret enged az érzelmes és hangulatos dilettánsoknak, mint az utilitarisztikus építőművészet s ebből következik, hogy a „mozgás-művészeti” iskolák tanárai és növendékei, csak úgy, mint a szalonhölgyek társasága, sem érzésben, sem kritikailag nem tudják felfogni Palucca művészetét.

Palucca művészetét spekulatívnek nevezik, pedig ő azok közül a kevesek közül való, akik minden mellékcél nélkül a legmagasabb művészeti törvények beteljesítésére törekszenek. Táncai mögött valahol messze Mary Wigman iskolája, vagy helyesebben az általános német mozgáskultúra kísért, de Palucca már az előtérben áll és a saját kísérleteit és eredményeit mutatja be. Táncai nem illusztratívok, hanem a művész benső szükségletéből eredőn önmagukért valók. Nem stilizál és nem szimbolizál semmit. Kompozícióinak nincs literáris témája, a mozgó test a földön áll, mint az emberi test általában, s perdül, ugrik, hajlik, leng ide-oda: pattanó keménységgel, megnyerő légysággal, ökonomikusan és esztétikusan, de sohasem idegesen vagy felületes rutinnal. Táncában érezni a belső szükségszerűséget és az alkotó önfegyelméletet. Nem testet meg sem tündért, sem rózsát, sem görög mondát, sem divatos erőtizmust s táncában mégis érezzük a jelenlevő és értékben megkülönböztető varázslatos erőt, kristályos tisztaságot és mélységes erőtikát, ami rejtetten is kisugárzik minden igazán művészi alkotásból. Esztétikája: az erő tisztasága; ritmusa: a tisztaság ereje. Lira ez a művészet, de nem az elnyomottság és tárgyitalan szomorúság, hanem az egészség és optimizmus lírája. Életöröm és hódító bizodalom árad ki belőle. Csakugy magában foglalja a harcos önbizalmát, mint az ártatlan fiatalság átlátszó naivságát. A felületes szemlélő azt mondja: Paluccának szűk a skálája, mozdulataiban, mintha önmagát ismételné. Mindez át nem gondolt gáncoskodás. Palucca legnagyobb értékét: karakterisztikus egyöntetűségét, egyszerűen és szimplán fogyatékoságnak minősítik. Nem aprólékos az ő művészete, hanem tömören formás s nem bravuros, hanem törvényszerű. Minden mozdulata a testből (adott esetben az egészségesen friss, tökéletesen megművelt testből) alakul ki s minden ilyen mozdulat egy új egységben, a művészet egységében éri el a kifejlődés tetőfokát. Táncában nincsenek véletlenszerűségek, az egész olyan együvé tartozó, a részleteket kiegészítő és folytatólagos, mint maga az organikus valóság. Az ilyen produkcióra csak az olyan művész képes, aki teljességében elérkezett önmagához s már szinte félelmetes tökélyel uralja anyagát. Palucca csodálatosan ura saját testének. S ezt nem csak a hozzáértő látja ki táncáiból.

Az „improvizációk”-ban leplezetlenül megmutatja technikájának alapját. Nem tudom, ki lenne az a táncos, akinek mozgáskészségét az övével össze lehetne vetni. A pesti közönség hangosan csodálkozott ennek a mutatvány-nak láttán. Ilyen fegyelmélet, az izomrendszert ilyen maximálisan uraló, részleteiben is tökéletes testkulturáltságot még senki sem mutatott nekik. Milyen artistamutatványokra és technikai bravurokra lenne képes ez a test! És Palucca egyszer sem tért le a művészet síkjáról.

Ime, az új tánc. A felajzott test ugrik, mint a kipattant acélrugó és forog, mint a csillogó üvegorsó. Amit láttunk az egyszerű, mint a csoda, közvetlen, mintha minden technikai előkészítés nélkül a maga nagyszerűségében

munka

ott születne meg előttünk s mégis árnyalatokig összehangolt, megejtő és megbonthatatlanul egész.

A művészetre elhivatott fiatalok sokat tanulhattak a Belvárosi Színházban megrendezett matinén és Paluccában megtalálhatták a korszerű mestert.

HAUPTMANN

Napfölkelte előtt és Naplemente előtt: két szindarabcm, két dátum, két határkö, melyek között fényességgel tölti be a teret Gerhart Hauptmann írói munkássága. A világ színházai most ünneplik Hauptmann hetvenedik születésnapját s az író ez alkalomból új drámával ajándékozta meg a kultura barátait. A Napfölkelte előtt című darabbal kezdte pályáját s hetvenéves korában a Naplemente előtt cíművel zárja le. Nagyszerű teljesítmény, s közben írt verseket, regényeket, szindarabokat s ezen az utóbbi területen vidám szatírákat, drámát és szimbolikus játékot. Övríjét tekintve formailag csakugy rokonságban áll a zólai naturalizmussal, mint az ibseni szimbólizmussal. De pályája végén egyikhez sem lehet, mint iskolás társat, hozzámarsztalni. A naturalista stílusból művészi realitás teljesedett ki, a stilusszimbólika helyett maga a reális valóság tökéletesedett szimbolikus jelentőségűvé. Hauptmann a két iskola között megmaradt a német irodalom fejlődésvonalában s ma inkább a nagy germán klasszikushoz, Goethehez lehet viszonyítani, mint egykori új mesgyéket vágó utitársaihoz. Nemcsak Zólatól és Ibsentől fejlődött el Hauptmann, hanem a német kortársak: Dehmel és Arno Holz naturalista költészete is elmaradt mellőle. Dehmel és Holz nem tudtak többet hozni koraktualitásnál, művészetükön átesapott az idő s műveik ma alig jelentenek többet irodalomtörténetnél. Hauptmann pályája nem volt egyenletesen fölfelé ivelő, de minden hanyatló periódusa egyben erőgyűjtést is jelentett egy újabb lendülethez, ami az eddigieknél is magasabb szinten fixálta le az író értékeit.

Hauptmann a köztudatban, mint a „Takácsok“ szerzője, a forradalmár él, holott a valóságban sem a „Takácsok“, sem a „Geyer Flórián“, nem az ő legkarakterisztikusabb alkotásai. Ez csak alap „Hannele Mennybemenetel“-hez... „És Pippa táncol“-hoz, amikben már benne van Hauptmann germán miszticizmusa és a Goethe-ideál tisztelete. Hauptmann soha nem volt szocialista forradalmár, mély lírai humanizmusa az, ami az elhagyottak és szegények sorsát fölérzette vele s ahogyan tökéletesedett művészetében, olyan mértékben szabaddította el magát a hétköznapi eseményeitől. Nem tagadta meg multját, ahogyan mondani szokták róla, csak nem váltotta be azok várákozását, akik elindulásakor politikai értelemben is forradalmi alkotásokat vártak tőle. Szociális témáiban nem vonta le a végső konzekvenciákat, Hannelet felvezette az égbe annak bizonyítékául, hogy az író a megenyhülés és kiengesztelődés szószólója. De ez a líra nem szentimentális és nem higul bele az érzelmes giccsbe. Ebben az értelemben a „Naplemente előtt“ tiszta eredménye Hauptmannnak, betetőzése polgári világlátásának és klasszikus művészetének.

Hauptmann nem szocialista, de nem is a polgárság reprezentatív harcosa. Nem ideálja a polgár, csak társa, akivel lényegében elégedetlen s akivel állandó konfliktusban áll. S nem igaz a kritikusoknak az a megállapítása, mintha Hauptmann ebben a darabjában a kollektivummal szemben az individuum oldalára állt volna. Valóban a darab hőse, a hetvenéves Clausen, a gazdag nagyiparos, laptulajdonos és özvegy családapá föllázad a kegyetlen családi keretek ellen s szinte megvadult elkeseredéssel kezd harcot egyéni szabadságáért, de ez a harc nem az individuum harca a közösség ellen. Clausen nem az embertársak ellen tör, hanem az embertelen család ellen lázad. Hauptmann itt ugyanannyira és ugyanazokkal az ösztönökkel rebellis, mint a „Takácsok“-ban. Az emberi élethez való jogát követeli az örökölt vagyon ingyenélői és a kicsinyes moralizálókkal szemben. A magántulajdon rendszerének a leleplezése és a polgári szemlélet megtagadása robban ebben a darabban. Az életjogaihoz ragaszkodó öreg ráébred a vagyongyűjtés embertelen következményeire, a családi kör szűk voltára s nem magabazárkózni, hanem éppen a világba és életbe akar kitárulkozni. A beteljesülésért harcol s a kölöncök és konvenciók ellen. Elszakad a felesége emlékeitől, aki a multat jelenti és szétkergeti a gyerekeit, akiket hiába nevelt fel a legnagyobb jólétben, most látja, hogy az

életére törő „farkas- és rókakölykökké” változtak körülötte. Szétkergeti a gyermekeit, a halott felesége képét lehasogatja a falról és utálattal tapossa le a vejét, aki az üzletember rablótípusát s a hitleri új generációt képviseli. De egészében a darab nem domborítja ki a generációk harcát. Ez nem is történhetik meg, mert hiszen a hetvenéves aggastyán haladottabb gondolkozása, robbanóbb energiákkal telítettebb, mint a fia és lányai. A mese úgy bonyolódik s a cselekmény úgy izzik, hogy Clausen teljes győzelmét várhatná a néző. És nem ez következik. A hős győzött a család fölött s aztán egyszerre összeroppan önmagában. Nem bírja ki ott, ahol van és nincs ereje ahhoz, hogy egy új világba átlépjen. Hannele halállal menekül meg a földi szenvedésekből s Clausent a halál váltja meg, mielőtt a probléma végleg megoldódna.

Hauptmann tehát ebben a munkájában sem vonta le a konzekvenciákat. Nem itélkezik csak konstatál.

Alig tett hozzá valamit ahhoz, amit előző drámaiban adott, de diadalmasan betetőzte azt az épületet, amin több, mint négy évtizeden át dolgozott.

Időszerű kérdés: „modern-e” hát ez a darab? Nem. De megkülönböztetett érték, mert mélyről fakadt líra és boldogságot ígérő emberalakítás.

A Vigszínház előadása komoly ünnepi eseménye napjainknak. A színészek együttese kifogástalan volt, Csontos Gyula ábrázolása, a drámai mag átélése, élményszerű visszaadása magasrendű és tiszta csengésű művészet.

Kassák Lajos

Két verseskönyv. Szerzőik: *Szönyi Magda* és *Moussong Piroska*. A két fiatal költő hangja testvérhang, mintha egymásról és egymásért beszélnének, egyszerűen és bátran a mai nyavalygós lantpengetés közepette. Még nem kiforrott egyéniségek, de jó uton indultak el s mély emberi líra háborog föl puritán soraikból. Szönyi Magda egyik versét megbecsülésképpen itt közreadjuk:

*Minden reggel
minden délután
minden este
végtelen szalagokat fűzünk
végtelen szálakon.
Lámpafény mellett
minden reggel
minden délután
forró vas gőze száll;
kezünk dolgoz, hátunk hajlott
minden reggel
minden délután
és nem hatol át hozzánk a napsugár.*

Moussong Piroska lírája ugyanilyen szükséztel, de még nem ennyire plasztikus. Mindkettőjüket inkább értékeik, mint különbözőségük miatt említjük együtt.

Teller Ernő

Bolygó énekes és a fehérhajú revolver. (Három francia költőről.) A háborúelőtti évek légköréből kipattant a futurizmus. A háborút követő forradalmak tribünjein megjelentek az ex-

presszionista proféták. Az európai forradalmak elbuktak és a romok, a tépett zászlók és a megrabolt hitek fölött feltűnt a DADA röhögősre rándult arca. Ez már a *l'art pour l'art* végvonaglása volt, továbbnövő szörzömök a halott individualizmus arcán. De ezekben a zsufolt napokban hozzászoktunk a meglepetésekhez s így nem is volt különösen feltűnő s nem látszott ellenkezni a természettörvényekkel, hogy a hulla arcán harmadnap is továbbnőtt a szakáll: jött a szürrealizmus. Ma, közel tíz évvel e zsufolt napok után, kényelmetlen feladat lemérni e megszokott meglepetések jelentőségét. Még emlékszünk rá, hogy nem egy jelentős és komoly európai értéket képviselő művész dobta magát ezekben a kávéházi asztalokon és könyvesboltok kirakatain messze tulviharzó forradalmakba, amelyekről — valljuk be — akkor annyit vártunk s amelyek ma már nem többek irodalomtörténeti kuriózumnál. Az izmusok legnagyobb érdeme s valamelyest ma is ható és használható eredménye, hogy hajlékonyabbá tették a nyelvet és feltárták a szavak eddig ismeretlen és fel nem lelt értelmét. Ennyi volt a láz, amely tízegynéhány éve piroslott ki a fiatal-ságon. És most, hogy a francia dadának és szürrealizmusnak három ismert harcosa és pregnáns képviselője évek hallgatása után kötetel jelentkezik, azt mondjuk: csak ennyi volt...

Megállapítjuk. három verskötet

munka

fekszik előttünk: *Tristan Tzara* (Où boivent les loups), *André Breton* (Le revolver à cheveux blancs) és *Paul Eluard* (La vie immédiate) írásai. Mint felidézett szellemek, úgy zajgnak a versek sorai. Benne van ezekben a kötetekben egy multtá vált mozgalom minden deliriuma. Az *érzelem* és az *érzékek*, (amikhez voltaképpen szólnak), már régen nem reagálnak ezekre a hatásokra s már régen másra állítottak be s másfelé fordultak. Majdnem minden versben megtaláljuk a dada-szürrealista költők szentelt szavait, de ezeket mind, mind már unalomig ismerjük úgy zenei, mint érzéki értelmükben. Olvasása után elszáll a vers, mint a *Breton* halott madarai. Egyedül *Eluard* egy-két versén ömlik el valami furesza és mély emberi melankólia, de ő is csak a rozoga nihilista tönk szélén tántorog.

André Breton kötetének címe talán a legkifejezőbb ítélete a három könyvnek. *Le revolver à cheveux blancs*... A fehérhaju revolver. Valóban. Ennek a revolvernek már igen fehér haja van, golyóit rég ellövöldözték. Ez a fura zaj már csak a *ravasz* csettegeése. Így kérdez *Breton* egyik versében: „Hol van a bolygó énekes?” „Az emlékezetben” — felel rá a következő sor.

Az emlékezetben. De lassan már ott is elmerül. **Vajda János**

Tretjakov: Feldherren. (Malik-Verlag, 1932.) Nem elég az író ösztöne, — tudni kell. Bármilyen tehetséges lehet valaki, nem hatolhat a felszín alá, ha tárgyát nem tanulmányozta. Az író és a falu közötti viszony rendszerint arra a darab kenyérre szorítkozik, amit az író megeszik. Ez a felismerés vezette *Tretjakovot*, amikor a kolhozokról szóló könyvének megírása előtt igyekezett mindent komolyan megismerni, ami a modern mezőgazdaságban nélkülözhetetlen. Tanulmányai színhelyül az észak-kaukázusi „Kommunista Világítótorony” nevű kolhoz választotta. Szerepe azonban nem a diszhelyet követelő vendégé, hanem a munkatársé.

Tretjakov elbeszéli a kolhoz történetét attól az időtől kezdve, amikor a lövontatta eke szarván puskák és kézi-gránátok lógtak a banditák ellen. Ma már eltűnt az eke elől a ló, szarváról a fegyver és a kommunárdoknak (kolhoz-tagok) nem a banditák, hanem a traktorhoz szükséges gyújtógyertyák miatt fáj a fejük. Szótárukból eltűnt a szállóigévé vált „charaso” (ráérünk) és a könyv nyugodt, semmitsem szépítő sorai között érezzük azt a hallatlan szívós optimizmust, amellyel holnap hét százalékkal több buzát, holnapután pedig a maradéktalan szocializmust akarják elérni.

Tretjakov jó író, könyve jó könyv.

SZ. F.

Berta Lask: Kollektivdorf u. Sowjetgut. (Intern. Arb. Verl.) Lask három ízben (1928, 1930 és 31) látogatott el Oroszországba. Könyvében az ország fejlődéséről, különösen az új falu átalakulásáról számol be. Az eredmények mellett nem tagadja le az eredménytelenséget sem s így érdekes objektív kép alakul ki az Artelek és Kommunók szervezeteiről, a kulakok szabotázsáról, az agronomusok önfeláldozó munkájáról, amellyel a falu segítségére sietnek. Lask a statisztikák mögött élő hus-, vér-élet elevenségével ábrázolja riportjában az új Oroszországot.

Gladkov: Neue Erde c. munkájában, Laskkal ellentétben, a falu kollektivizálásának belső, lelki oldalát vizsgálja. Azokat a gátlásokat írja le, amelyek a bensejükben még újjáalakulni nem tudó parasztok közösségbeolvasását megakadályozzák. Ahhoz, hogy valaki a közösség hasznos tagja legyen, fegyelmre és önmaga nevelésére van szükség. Az író látja a nehézségeket s a kérdés feldolgozása, tul az irodalmi értékeken, nevelés szempontjából is jelentős. (Kiadta a: *Verlag für Literatur und Politik, Berlin.*)

K. R.

munka szocialista társadalmi és művészeti beszámoló • felelős szerkesztő: Kassák Lajos • helyettese: nádass józsef • kiadja az Ifjúsocialisták munkaközössége • felelős kiadó: Lengyel Lajos • szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, VI., Bulcsu-u. 19. II. 7 • csehszlovákiában: Jelen Mihály, Bratislava, Bél mátyás-u. 7. • románában: Sándor Vilmos Cluj, str. Florilor 3. • minden közlömenyért a szerző felel • egyes szám ára: 60 fillér, kc. 3.60, lei 20 • előfizetési ár félévre 3 p., egész évre 6 p., kc. 18, illetve 36, lei 100, illetve 200

